

Lunds Universitet

Historiska institutionen

HIS K01

Seminarieledare: Yvonne Maria Werner

Handledare: Eva-Helen Ulvros

Seminariedatum och plats: 27 maj 10.15-12 sal 2

Aklädd vit klädning och rosenröd spens

Könnlighet, makt och mode speglat genom svenska tidskrifter från 1810-talet

Karin Gabriellsson

Innehållsförteckning

<u>INLEDNING.....</u>	<u>3</u>
<u>Syfte och frågeställningar.....</u>	<u>4</u>
<u>Avgränsningar.....</u>	<u>4</u>
<u>Begreppet mode – en definition.....</u>	<u>5</u>
<u>Källmaterial.....</u>	<u>5</u>
<u>Forskningsläge.....</u>	<u>8</u>
<u>Metod och teori.....</u>	<u>9</u>
<u>Bakgrund .....</u>	<u>14</u>
<u>1810-talets Sverige.....</u>	<u>14</u>
<u>1810-talets mode .....</u>	<u>16</u>
<u>UNDERSÖKNING.....</u>	<u>18</u>
<u>En sådan hatt som det står om i Sofrosyne.....</u>	<u>18</u>
<u>Den Svenska luxen .....</u>	<u>22</u>
<u>En liten bodflicka kläd i hvit dräkt.....</u>	<u>26</u>
<u>Moder ursäktar allt.....</u>	<u>30</u>
<u>icke alldeles olika gamla Tanter.....</u>	<u>32</u>
<u>Ja sjelfwa döden sammanswurit sig med detta mode.....</u>	<u>35</u>
<u>Man fråga sig icke längre hwad som brukas, utan hwad som icke ännu är brukt.....</u>	<u>37</u>
<u>Fransyskan som motbild.....</u>	<u>39</u>
<u>Om hur mode skrevs .....</u>	<u>41</u>
<u>AVSLUTNING.....</u>	<u>45</u>
<u>Avslutande diskussion.....</u>	<u>45</u>
<u>Käll- och litteraturförteckning.....</u>	<u>49</u>
<u>Tidningar.....</u>	<u>49</u>
<u>Tryckta källor.....</u>	<u>50</u>

INLEDNING

Under det senaste decenniet har modet intagit en dominerande plats i den populärkulturella sfären, inte minst i och med modebloggarnas explosionsartade genomslagskraft. Om kvällstidningarnas fredagsbilagor på 1990-talet framförallt handlade om musik har intresset under det senaste tio åren förskjutits till mode. Samtidigt har frågor kring mode börjat röra sig in i kulturens finrum och artiklar om mode återfinns nu på de stora dagstidningarnas kultursidor. Även i den akademiska världen har modet flyttat fram sina positioner, och 2006 grundades Centrum för Modevetenskap vid Stockholms Universitet. Samtidigt befinner sig studier i modehistoria fortfarande i sin linda här i Sverige.

Förhoppningen med den här uppsatsen är att täcka in en liten bit av ett fortfarande relativt outforskat fält genom en studie av den svenska modediskursen under 1810-talet. Perioden 1790-1820 var en omvälvande social tid då tidigmodern tid övergår i modern, vilket också avspeglar sig i klämodet. Om modesilhuetten under 1700-talet likväl under senare delen av 1800-talet utmärktes genom en tydligt markerad midja och modeidealet utmärktes av dess prålighet så bryter den här perioden av med dess raka siluett och klänningar i ljusa, skira tyger med en hög midja skuren precis under bysten. 1810-talet kan sägas vara en skärningspunkt mellan 1700-talet och 1800-talet. Det är först nu som det som skulle bli utmärkande för 1800-talet börjar göra sig gällande, samtidigt som decenniet bär spår på den gamla tidens ordning. Det är också på 1810-talet som de första svenska modejournalerna börjar ges ut vilket erbjuder ett bra källmaterial att basera den här undersökningen på. Journalerna har i viss mån uppmärksammats av andra forskare men någon djupstudie av dem har ännu inte skett.

Syfte och frågeställningar

Den här undersökningen baseras alltså framförallt på svenska modejournaler och andra svenska tidningar som innehåller modenyheter från 1810-talet. För att få en bredare bild av modet under 1810-talet kompletteras källmaterialet även av Sophie von Knorrings roman *Illusionerna* och Fredrika Bremersamlingen *Fredrika Bremer: självbiografiska anteckningar, bref och efterlemnade skrifter*. Skrifterna är visserligen skrivna i efterhand men genom dessa får även kvinnor komma till tals eftersom tidningsmaterialet i princip uteslutande är skrivna av män. Undersökningen av detta material, och därmed uppsatsen som sådan, syftar till att undersöka hur 1810-talet klädmode förhöll sig till samtida konventioner, makt och kön. Detta skall ske utifrån följande frågeställningar:

- På vilket sätt diskuteras mode i de olika tidningarna? Talas det på samma sätt om mode i de olika materialen? Finns det likheter och skillnader och vad beror de i så fall på?
- Vilken betydelse hade modet under 1810-talet? Vad var möjligt och inte möjligt att bära och varför? Vilka konventioner styrde modet under 1810-talet; vad var möjligt och omöjligt att bära och varför?

Avgränsningar

Uppsatsen är koncentrerad till kvinnomodet under 1810-talet. Avgränsningen kan tyckas problematisk eftersom det kan uppfattas som ett bidrag till upprätthållandet av föreställningen om mode som en kvinnlig angelägenhet, vilket inte är min avsikt. Även om det förekommer rapporter om manligt mode i mitt källmaterial ligger ändå tyngdpunkten på det kvinnliga modet, och en närmare studie av det manliga modet hade krävt ett annat källmaterial. Avgränsningen är även gjord med tanke på den betydelse som det kvinnliga modet tillskrevs under den här tiden. Modedräkten och accessoarer blev en viktig tillgång för den nya borgerligheten att signalera om välstånd genom. Att klä kvinnan i dyrbara kläder blev av viktig symbolisk betydelse för de inkomster som mannen gjorde, men skulle även återspegla

kvinnliga dygder och moral¹. Eftersom uppsatsen syftar till att undersöka modets diskurs kopplat till kön makt och konventioner är det kvinnliga modet en utmärkt utgångspunkt. En liknande undersökning om det manliga modet hade varit minst lika intressant, men det hade krävt en annan typ av källmaterial och får således vänta till en annan uppsats.

Begreppet mode – en definition

Begreppet mode har definierat på en mängd olika sätt och att enbart definiera begreppet hade mycket väl kunnat utgöra en uppsats i sig självt. I den här uppsatsen har jag valt att, i enighet med dräkthistorikern Pernilla Rasmussen vars avhandling *Skräddaren, sömmerskan och modet* behandlar mode under samma tidsperiod som den här uppsatsen, sluta mig till en äldre definition av mode som ofta används i forskningen om mode under den förindustriella tiden. Mode betraktas då som någonting ”snabbt växlande, internationellt präglad och hemmahörande i de övre stånden”. Att bemästra och modets svängningar signalerar om en förmåga att vara i takt med sin tid vilket i sin tur leder till social status. Viktigt för modebegreppet är även dess sätt att sprida sig från centrum till periferi där rätten att definiera och diktera mode hänger ihop med ekonomisk och politisk makt.²

Källmaterial

Källmaterialet består framförallt av tidningsmaterial från 1810-talet där mode behandlas. 1809 infördes en ny tryckfrihetsförordning i Sverige där rätten att fritt trycka och sprida text grundlades. Tryckfriheten var dock inte obegränsad, kungahuset och religionen var två ämnen som det inte var möjligt att rikta kritik emot. Trots att läskunnigheten var relativt hög i Sverige vid den här tiden så var läsning någonting som endast människor i de högre samhällsskikten ägnade sig åt. Tidningarna innehöll ofta citat på främmande språk, vilket Jarl Torbacke menar kan ha varit en strategi från utgivarnas sida för att distansera sig från de lägre samhällsklasserna.³

---

¹ Susan Hiner *Accessories to Modernity: fashion and the feminine in 19th century France*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, Pa., 2010, s.14

² Pernilla Rasmussen *Skräddaren, sömmerskan och modet: arbetsmetoder och arbetsdelning i tillverkning av kvinnlig dräkt 1770-1830*, Nordiska museets förlag, Diss. Uppsala: Uppsala Universitet, 2010, Stockholm, s. 51, 57,65

³ Jarl Torbacke ”Nu grundläggs den moderna utvecklingen (1809-1830)” i Karl Erik Gustavsson mfl (red), *Den svenska pressens historia. , I begynnelsen (tiden före 1830)*, Ekelid, Stockholm 2000, s. 302

Sofrosyne. Ett Blad för Svenska Fruntimmer gavs ut 1815-1816 en gång i veckan med ett åttasidigt nummer och skall enligt utgivaren själv, Adolf Regnér, vara Sveriges första tidning riktad till en kvinnlig läsekrets. Jarl Torbacke menar dock att det redan under 1700-talet funnits liknande tidningar. Utöver moderapporteringar från Paris ingick artiklar om ämnen i skilda slag, och ibland publicerades även kortare noveller och dramer. Tidningen var tvungen att läggas ner efter att utgivaren blivit dömd till böter och kvartsal för att skrivit om en kärlekshistoria där den ryske tsaren var inblandad.⁴

Journal för Konster, Moder och Seder utkom under en kortare period 1815 av utgivare P.A. Granberg, sammanlagt hann 13 nummer utkomma innan tidningen lades ner. Nedläggningen ska ha berott på att tidningen i strävan efter att särskilja sig från sina konkurrenter, satsade på att tidningen skulle innehålla kopparstick och noter, vilket också gjorde den dyrare än liknande tidningar⁵. Numren var cirka tolv sidor långa men utgavs i ett mindre format än andra källmaterial jag här har använt mig av. Modenyheter förekom i ungefär vartannat nummer på ungefär en halv sida.

Konst och Nyhets-Magasin: För Medborgare af alla klasser. Konsten Etuden, Skamtet och Flädern regera Werlden utkom 1818-1823. Utgivare var baron Fredrik Boye som i den *Svenska pressens historia* beskrivs som ”en skicklig förmedlare av konst till allmänheten”⁶. Numren var i regel en till två sidor långt i formatet kvarto med tillhörande illustration. Modenyheter finns i så gott som varje nummer och vanligtvis medföljer även en färgad modeplansch.

Journal för Litteraturen och Theatern utkom dagligen 1809-1813 med ett ungefär femsidigt exemplar. Tidningens fokus låg på politiska nyheter blandat med lättsammare nyheter och anekdoter, samt, som titeln indikerar, nyheter och recensioner från teatern och litteraturens värld. Under 1810 och 1811 förekommer en halvsida modenyheter, ofta under rubriken ”Strödda Underrättelser” eller som ett utdrag ur ett brev från Paris. Efter 1811 blir

---

⁴ Jarl Torbacke 2000, s.242

⁵ Jarl Torbacke 2000, s.292

⁶ Jarl Torbacke 2000, s.292

modenyheterna mer tunnsådda, för att sedan upphöra helt. Utgivare och redaktör var Pehr Adam Wallmark, politiskt sett konservativ och motståndare till romantiken. Han var en entusiastisk anhängare av kronprins Karl XIV Johan, vilket ytterligare förstärktes då han från och med 1810 blev dennes svensklärare. Trots det generellt starka stödet till kungamakten tvingades tidningen läggas ner efter att ha publicerat en artikel som ställde sig kritisk till regeringens agerande i tryckfrihetsfrågan. Dock återuppstod tidningen som *Allmänna Journalen* någon månad senare, som fortsatte i samma stil som sin föregångare. *Allmänna Journalen* innehöll mycket sällan modenyheter men någon gång förs ändå en diskussion som är moderelaterad.⁷

Wallmarks motståndare i den offentliga debatten var framförallt anhängare av romantiken. 1810 startade Uppsalaromantikerna *Elegant-Tidning*, som med en blandning av recensioner, anekdoter och mode i en lättsam stil skulle tilltala Stockholm och Uppsalas fashionabla kretsar. Syftet med *Elegant-Tidning* var att få en ekonomisk bas för utgivandet av gruppens ”egentliga” tidning *Phosphoros* men projektet misslyckades och *Elegant-Tidning* fick läggas ned efter bara ett halvår.⁸

Sophie von Knorring skrev romanen *Illusionerna* 1836. Romanen bygger på hennes egna minnen av hennes vistelse i Stockholm vintern 1810-11. Romanen handlar om den unga och naiva Otilias vistelse hos sin ”Tante” under en säsong och om hur hennes illusioner en efter en brister av vistelsen i den ytliga och intrigerande Stockholms societeten. Boken innehåller på flera ställen beskrivningar av dåtidens mode.

Samlingen *Fredrika Bremer: självbiografiska anteckningar, bref och efterlemnade skrifter* har sammanställts av Fredrikas äldre syster Charlotta Bremer Quiding som inleder samlingen med en skildring av systrarnas barn- och ungdom under 1810-talet.

---

⁷ Jarl Torbacke 2000, s. 228-229, 241

⁸ Jarl Torbacke 2000, s. 231

Forskningsläge

Även om det finns rikligt med böcker i modehistoria så rör det sig framförallt om översiktsverk med många och vackra bilder. De modestudier som hittills gjorts i akademiska sammanhang fokuserar framförallt på samtiden, eller på epoker som faller utanför den tid jag har valt att studera. Dräkthistorikern Helen Perssons *Empirens döttrar. Kultur och mode under tidigt 1800-tal* fungerar som en introduktion till klädesdräkten under tidigt 1800-tal, inte minst för att hon även skriver utifrån ett kulturhistoriskt perspektiv och behandlar materialet utifrån frågor kring kropp och genus⁹. Dock brister boken något i intersubjektiv prövbarhet; till varje kapitel följer en käll- och litteraturlista men mer specifika fotnoter saknas. En annan introduktion till klädmotet som sådant är har den danska dräkthistorikern Ellen Andersen gjort. Hennes bok syftar framförallt till att teckna en dansk dräkthistoria och fokus ligger på beskrivningen av själva klädseln.¹⁰

Pernilla Rasmussens avhandling från 2010 i textilvetenskap *Skräddaren, sömmerskan och modet. Arbetsmetoder och arbetsdelning i tillverkningen av kvinnlig dräkt 1770-1830* ligger dock inom ramen för den period som jag studerar. Det är en kulturhistorisk undersökning om vad som hände med arbetsfördelningen och tillverkningsteknikerna under den valda perioden. Rasmussen finner förklaringar till varför tillverkningen av kläder under 1700-talet ansågs vara ett manligt hantverkaryrke till att vid 1820 anses vara ett kvinnligt yrke genom att det skedde en avmaskulinisering av yrket.¹¹ Pernilla Rasmussen har även tillsammans med Britta Hammar skrivit en bok om underkläder utifrån ett kulturhistoriskt perspektiv.¹²

Precis som titeln skvallrar om undersöker konsthistorikern Aileen Ribeiro i den nästan tjugo år gamla *Dress and Morality* förhållandet mellan moral och kläder. Hennes studie sträcker sig från antiken till 1980-talet och diskuterar hur och varför vissa plagg vid en viss tidpunkt anses vara omoraliska respektive moraliska.¹³ Genom att undersöka franska 1800-talsromaner har

---

⁹ Helen Persson *Empirens döttrar: kultur och mode under tidigt 1800-tal*, Signum, Stockholm 2009

¹⁰ Ellen Andersen *Moden 1790-1840*, Nationalmuseet, Kobenhavn, 1986

¹¹ Pernilla Rasmussen 2010

¹² Pernilla Rasmussen & Britta Hammar *Underkläder: en kulturhistoria*, Signum, Stockholm, 2008

¹³ Aileen Ribeiro *Dress and Morality*, Ny Uppl., Berg, oxford, 2003

Susan Hiner, biträdande professor i franska och franskspråkiga studier vid Vassar College, undersökt accessoarernas växande betydelse under 1800-talet i *Accessories to Modernity*. Hiner vänder sig mot den traditionella föreställningen om accessoarer som enbart någonting dekorativt och argumenterar istället för accessoarer som ett viktigt uttryck i representationen av kvinnlig dygdighet och borgerliga värderingar. Hiner visar även på hur kvinnan under 1800-talet blev en symbol för mannens status och framgång.¹⁴

Lars Holmgren är verksam som lektor och forskare i sociologi vid Uppsala Universitet. I *Teorier om mode. Stil som historiskt och teoretiskt begrepp* ger han dels en mycket överskådlig genomgång av modet 1850 till idag och dels presenterar han olika välanvända teorier av bland annat Bourdieu och Foucault och visar hur man på ett förtjänstfullt sätt kan tillämpa dessa i modevetenskapliga undersökningar.¹⁵

Pierre Bourdieu har tillsammans med Yvette Delsaut gjort undersökningen *Moderskaparen och hans märke*, där Bourdieu på 1970-talet undersökte de franska haute couture-husen som fält. Han fascinerades av modevärlden eftersom han menade att värden som även gällde inom konst och litteratur här framträdde mer explicit.

Metod och teori

I den här uppsatsen kommer diskursanalys att tillämpas som metod. Genom att tillämpa diskursanalys kommer jag alltså kunna placera in 1810-talets klädmode i ett meningsfullt sammanhang och på så vis uppnå en förståelse för vad den tidens mode uttryckte gällande makt, konventioner och kön.

Michel Foucault brukar ses som diskursanalysens fader, och här är det framförallt hans teorier jag kommer att ha som utgångspunkt. Diskursanalysen har en socialkonstruktivistisk utgångspunkt, vilket innebär ett avståndstagande från den objektiva sanningens existens. Samhället och individer betraktas som flytande och föränderliga; identiteter skapas i en

---

¹⁴ Susan Hiner 2010

¹⁵ Lars Holmgren *Teorier om mode. Stil som historiskt och teoretiskt begrepp*, Carlsson, Stockholm 2008

relation till varandra och till samhället och ses som ett resultat av de omständigheter som man befunnit sig under och inte som någonting medfött. I korthet kan begreppet diskurs beskrivas som de tanke-system som utgör vår föreställningsvärld. Det är diskursen som skapar mening åt den fysiska världen, eller snarare till de föreställningar, representationer och betydelse som verkligheten tillskrivs genom språket.¹⁶ Modertidningar är därmed ett utmärkt exempel på ett av dessa meningsskapande samtal genom vilken modets diskurs förmedlas. Tidningarna blir en av de instanser som vidmakthåller och förmedlar diskursen. Genom diskursanalys är det möjligt att åskådliggöra de strukturer som ligger till grund för vad som är möjligt respektive omöjligt att säga och göra i ett visst sammanhang. Diskursen dikterar alltså vad som anses vara normalt och onormalt vid en viss tidpunkt. Kopplat till mode kan diskursanalys användas till verktyg för att klä av de mekanismer som skapar den goda respektive dåliga smaken och vad som anses vara modernt respektive omodernt vid en viss tidpunkt.¹⁷

För Foucault är makt, och hur makt konstrueras en av de centrala utgångspunkterna. Enligt Foucault är maktutövande inte någonting förbehållet de styrande och det är heller ingenting som existerar i sig självt, utan existerar enbart i handling och i samband med andra handlingar. Makten genomsyrar hela samhället och är någonting som alla i något sammanhang själva utövar. Genom att agera i enighet med vad diskursen föreskriver upprätthålls makten, eftersom anpassning, och inte avvikande, belönas. Här blir också kunskap viktigt eftersom kunskapen är maktens förutsättning då ökad kunskap inom ett område gör det möjligt för människan att verka inom, och bibehålla, diskursernas ordning.¹⁸

Eftersom den här uppsatsen syftar till att undersöka förhållande mellan mode och makt anser jag att Pierre Bourdieus teoribildning är fruktbar som förklaringsmodell. Jag har dels utgått ifrån *Kultursociologiska texter* vilket är en samling av några av hans texter i svensk översättning, däribland ett utdrag ifrån hans kanske viktigaste verk *La distinction. Critique sociale de jugement*. Donald Broady, professor vid HLS, är en av de svenska utgivarna till *Kultursociologiska texter*. I *Sociologi och epistemologi. Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin* har han tecknat en ambitiös ingång till Bourdieus

---

¹⁶Marianne Winther Jorgensen & Louise Phillips, *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur, Lund, 2000, s 11-12, 15

¹⁷ Lars Holmberg 2008, s.223, 224, 226

¹⁸ Lars Holmberg 2008, s. 228

författarskap och teoribildning, där han bland annat gör en grundlig redogörelse av Bourdieus nyckelbegrepp.

Pierre Bourdieus teorier går ut på att avslöja de strukturer som döljs bakom alla mänskliga sociala praktiker. I sitt mest allomfattande verk, *La distinction. Critique sociale de jugement* från 1979 undersöker han det samtida Frankrike utifrån en stor samling empiriskt material som han och hans medarbetare samlade in. Utifrån dessa undersökningar konstruerar han två olika ”rum”, dels det ”sociala rummet” och dels ”livsstilarnas rum”. Det sociala rummet kan i det närmsta liknas vid en sorts klassanalys, medan livsstilarnas rum avser smaken såsom den uttrycks genom smakpreferenser gällande kulturkonsumtion, fritidsintressen, matvanor och så vidare. Donald Broady poängterar dock att Bourdieus teori i första hand ska betraktas som ett redskap till för att skapa ökad förståelse för människors beteenden i sociala sammanhang, som han beskriver som ett ”system av relationer mellan positioner”, och inte som några absoluta lagar likt de naturvetenskapliga.¹⁹

Fält, kapital och habitus är de nyckelbegrepp runt vilka Bourdieu byggt upp sin teoribildning. Begreppen går in i varandra och för att skapa förståelse för ett av begreppen krävs också kunskap om de andra.²⁰

Kapital finns i tre olika former; ekonomiskt, symboliskt och socialt. Det ekonomiska kapitalet består av individs inkomster och kapitaltillgångar och det sociala kapitalet utgörs av kontakter och förbindelser, exempelvis släktskap eller vänskapsrelationer. Det symboliska kapitalet i sin tur utgörs av olika former av statusmarkörer, som exempelvis examen från ett visst universitet eller bärandet av en viss sorts kläder, men kan även innefatta sådant som språkbruk och kroppsspråk. Enligt Broady är det symboliska kapitalet det mest grundläggande begreppet i Bourdieus sociologi. Inom olika grupper och i olika sammanhang utgör olika sorters tillgångar symboliskt kapital eftersom sammanhanget är avgörande för vilket värde någonting tillskrivs. Att exempelvis behärska ett akademiskt språk premieras i universitetsvärlden men

---

¹⁹ Donald Broady *Förord*, i Pierre Bourdieu, *Kultursociologiska texter* 4. uppl., B. Östlings bokförl. Symposion, Stockholm, 1993, s. 19, 446

²⁰ Donald Broady, *Sociologi och epistemologi: om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*, 2. korr.uppl., HLS (Högsk. För lärarutbildning), Stockholm, 1991, s. 169

samma språkbruk har föga betydelse på en byggarbetsplats. En ”underart” av det symboliska kapitalet är det kulturella kapitalet, vilket bäst kan förklaras som bildningskapital.²¹

Habitus i sin tur är en existensform av kapital. *Habitus* beskrivs bäst som summan av en individs erfarenheter såsom dess uppväxtförhållanden, utbildning och så vidare och är den förklarande faktorn för en människas tankar, handlingar, värderingar och smakpreferenser. Mer konkret förklarar Bourdieu *habitus* genom en liknelse med handstilen; oavsett vilken sorts penna en person använder och oavsett vilket underlag denne skriver på så blir handstilen ungefär densamma och på samma sätt kan *habitus* sägas fungera.²² *Habitus* fungerar gemensamt med kapital eftersom kapitaltillgångarna alstras i *habitus*; olika kapitaltillgångar värderas olika högt beroende på dess status. Tyngdpunkten inom den Bourdieuska teoribildningen ligger emellertid inte på enskilda individers *habitus* utan på grupper, till exempel samhällsklasser, familjer och yrkeskategorier, eftersom personer med liknande bakgrund tenderar att besitta liknande, om än inte samma, *habitus*. Även om *habitus* är samlingen av erfarenheter är det inte alla delar av *habitus* som kan omvandlas till kapital, utan hur väl en person lyckas omvandla sitt *habitus* till olika kapitaltillgångar beror på dess samhällsposition. Smaken har då en central roll då den, enligt Bourdieu, ” fungerar som ett symboliskt uttryck för en klassposition”.²³ Bourdieu vänder sig mot föreställningen om att smaken är någonting som uppstår spontant utan ser det som ett resultat av en individs kapitaltillgångar och *habitus*. Det är just teorierna om det symboliska kapitalet och smakens roll som är av störst vikt i den här uppsatsen eftersom kläder och modevaror på olika sätt kan förvaltas som symbolsikt kapital och där med användas som ett maktredskap.

Det finns de sociala sammanhang som Bourdieu benämner som *fält*, vilka uppstår då en begränsad grupp människor och institutioner med ett gemensamt intresse strider om makt och inflytande inom ett specifikt område. Bourdieu har utarbetat begreppet *fält* som ett verktyg för att kunna utforma system av relationer mellan *fältets* olika positioner. För att ett område skall göra sig gällande som *fält* krävs det att det finns värdehierarkier, institutioner och individer med en viss sorts symboliskt kapital som tror på samma sorts värden. På modets *fält* kan således till exempel kampen om bestämmanderätten till vad som är bra mode, vad som anses

---

²¹ Donald Broady, 1991, s.171, 179

²² Pierre Bourdieu, *Kultursociologiska texter*, 4. uppl., B. Östlings bokförl. Symposion, Stockholm, 1993, s.302

²³ Pierre Bourdieu 1993,s. 304

vara modernt respektive omodernt, anständigt respektive oanständigt sägas föras. Fälten är i grunden hierarkiskt ordnade och fältets spelares framgångar och misslyckanden är beroende av deras habitus. Hur man lyckas generera sina kapitaltillgångar till habitus är avgörande för hur väl man lyckas på fältet. Personer med stora kapitaltillgångar behärskar således i större utsträckning än andra det språkbruk som gör det möjligt för dem att lyckas på fältet.²⁴

Det är osäkert om det verkligen går att inordna 1810-talets mode som ett eget fält, frågan är om det än idag går att betrakta svenskt mode som ett autonomt fält. På 1810-talet finns ännu inga egentliga modeinstitutioner såsom stora designers och modehus, och det har ännu inte uppstått någon akademisk diskurs runt mode. Då Donald Broady diskuterar fältteorin exemplifierar han med litteraturens fält. Även om det finns fransk litteratur i fransktalande länder som Kanada utgör det för den sakens skull inte ett eget fält eftersom kampen på litteraturens fält utspelar sig i Frankrike, och en författare måste först vinna erkännande där för att anses som en av fältets dominerande parter²⁵. Samma förhållande kan sägas gälla mode, tidningarnas moderapporter bygger i mångt och mycket på det utländska, och framförallt det parisiska, modet. Mycket är dock på gång att hända; att vara modemedveten är längre ingen angelägenhet enbart förunnat en liten klick samhällelig elit utan alltfler kan införskaffa moderiktiga kläder. Även om det inte går att tala om ett fält i ordets rätta bemärkelse så syftar begreppet framförallt till att ”konstruera system av relationer mellan positioner”.²⁶

Eftersom uppsatsen även syftar till att undersöka modets förhållande till kön kommer även en viss del genusteori att tillämpas. Genusteorier kommer framförallt att vävas in i själva undersökningen men som utgångspunkt bör ändå redan här Thomas Laqueur omnämnas med ett par ord. Laqueur har i sin numera klassiska bok *Om könens uppkomst. Hur kroppen blev kvinnlig och manlig* visat på hur det västerländska samhället i slutet av 1700-talet genomgick en förändrad syn på könen. Laqueur beskriver övergången som en övergång från en enkönsmode till en tvåkönsmode. Då upplysningens idéer om medborgerliga rättigheter började få genomslag i och med franska revolutionen var den manliga dominansen inte längre

---

²⁴ Donald Broady 1991, s.270-272

²⁵ Donald Broady 1991, s.271

²⁶ Donald Broady 1991, s. 446

självklar och därför krävdes en ny form av argumentation, som tog sig avstamp i undersökningar av naturen för att fortsättningsvis kunna hävda den manliga dominansen. Tidigare hade kvinnan betraktats som en sämre kopia av mannen och argumentationen för den manliga överordningen var enkel eftersom män, i egenskap av det ”bättre” könet alltså kunde föra kvinnors talan bättre än vad de själva kunde. Nu började könen istället betraktas som fundamentalt olika, som två ojämförbara väsen. Synen gjorde att män och kvinnor även sågs höra hemma i separata sfärer; den offentliga sfären tillskrevs männen medan den privata blev kvinnornas.²⁷

Bakgrund

1810-talets Sverige

Sverige var i början av 1800-talet ett agrart samhälle där den allra största delen av landets befolkning levde på landsbygden. Landet var fattigt och glesbefolkat och den industriella revolutionen skulle inte få något verkligt genomslag i Sverige förrän under senare delen av 1800-talet. Även om adelns makt hade reducerats i slutet av 1700-talet och skillnaden mellan de övre stånden börjat jämnas ut var Sverige likväl ett djupt inrotat ståndssamhälle där de övre stånden, adel, präster, borgare tydligt särskiljdes från allmogen och självägande bönder. Ännu

---

²⁷ Thomas Laqueur, *Om könens uppkomst: hur kroppen blev kvinnlig och manlig*, B. Östlings bokförl. Symposion, Stockholm, 1994, s.222-224

lägre ner i samhällshierarkin hörde de ”obesuttna” som inkluderade torpare, backstugesittare och inhysejon. De övre stånden utgjorde cirka fem procent av befolkningen men var samtidigt helt dominerade i den samhälleliga och den kulturella sfären. Adeln åtnjöt även privilegier som innebar att det enbart var adelsmän som hade tillträde till de högsta civila och militära ämbetena. Vid 1800-talets början hade dock den gamla ordningen ifrågasättas av liberala krafter och under 1800-talets gång kom den alltmer att upplösas.²⁸ Redan under slutet av 1700-talet minskades även skillnaderna mellan de övre stånden. Till samhällshierarkins över del hörde även ofrälse ståndspersoner som på grund av inkomst kunde föra en ståndsmässig tillvaro. Hit kunde exempelvis yrkeskategorier som advokater och läkare räknas. Ofrälse ståndspersoner samt präster, viss lågadel, handelsmän ur borgarståndet samt en del hantverkare med god ekonomi tillhör de grupper som kom att utgöra medelklassen då samhället övergick från ståndssamhälle till klassamhälle under 1800-talets gång.²⁹ Det var också på 1790-talet som en medelklass för första gången kan sägas börja göra sig gällande i Sverige. Medelklassens inflytande skulle komma att växa sig allt större under 1800-talet, både politiskt, ekonomiskt och kulturellt. Framförallt skulle den begynnande tidningsvärlden i stor utsträckning skapas av medelklassens män. Dock kan man långt fram på 1800-talet bara räkna ett fåtal procent av landets befolkning som medelklass.³⁰ Även om skillnaderna mellan de övre stånden hade minskat under slutet av 1700-talet så var skillnaderna mellan de övre och lägre stånden stora. Skillnaden mellan stånden uttrycktes bland annat i klädesbruket, och det var otänkbart att klä sig utanför sin ståndstillhörighet. Klädseln signalerade om vem man var, och på så vis visste man både hur man skulle bemöta andra såväl som hur man själv kunde förväntas bli bemött.³¹

Under 1600 och 1700-talen präglades Sverige av merkantilism vilket innebar en ytterst kontrollerad utrikeshandel i syfte att gynna den egna produktionen. Utrikeshandeln var begränsad till ett fåtal städer och utländska fartyg hade en 50 procent högre tullavgift än andra. Fram till 1846 var det dessutom inte heller tillåtet att bedriva handel på landsbygden. Under 1700-talet gjorde även staten försök till att ersätta importen av lyxprodukter med egentillverkade varor och det gjordes därför bland annat försök till egen sidetillverkning.

---

²⁸ Susanna Hedenborg & Lars Kvarnström *Det svenska samhället 1720-2000: böndernas och arbetarnas tid, 2.*, uppdaterade och utök. Uppl., Studentlitteratur, Lund 2006, s. 17,79,95

²⁹ Pernilla Rasmussen 2010 s.36-38

³⁰ Eva-Helen Ulvros, *Fruar och mamseller: kvinnor inom sydsvensk borgerlighet 1790-1870*, Historiska media, Diss. Lund:Univ.,Lund, 1996 s.19-20

³¹ Pernilla Rasmussen 2010, s.37-38, 46

Staten stöttade även produktionen av egentillverkat grovt ylletyg som framförallt användes i armékläder.³² I försök att minska importen utträttades under 1700-talet flera överflödsförordningar. Detta var även ett sätt från myndigheternas sida att förhindra att olika sociala skikts konsumtionsvanor beblandades. Ur modesynpunkt är 1720 års förordning särskilt intressant eftersom den satte upp riktlinjer för resterande århundradet i form av bestämmelser kring bland annat vilka tyger som var tillåtna. I och med 1778 års dräktreform ersattes modedräkten med en helt ny dräkt som skulle vara billigare och mer anpassad till det svenska klimatet än då rådande mode. Dräkten syftade även till att stärka den patriotiska andan. Ytterligare en dräktreform infördes 1794 i ett försök att få bukt med statens dåliga finanser. Denna var strängare än dess föregångare och förbjöd bland annat färgglada sidenklänningar för män och silkessammet för herrar³³. Med tiden försvann inslaget av tvång i förordningarna och istället försökte myndigheterna hålla förordningarna gällande genom uppmaningar om vad som ansågs vara ett förnuftigt sätt att handla på.³⁴

De strikta handelsregleringarna började slutet av 1700-talet och början av 1800-talet att luckras upp. Fram till 1802 hade marknaderna, som framförallt låg i städerna, varit indelade i frimarknader och egenmarknader. Egenmarknader innebar att enbart borgare i en viss stad hade rätt att sälja sina varor där medan det på frimarknaderna var möjligt för alla borgare att sälja sina varor. 1802 ändrades reglerna till att alla marknader blev frimarknader. Jordbruket hade börjat effektiviseras under 1700-talet vilket lett till större avkastning, och bönder hade därmed börjat få möjlighet att köpa saker utöver det absolut nödvändigaste. Nya varor som exempelvis kaffe gjorde även sitt intåg på den svenska marknaden. Lars Kvarnström och Susanna Hedenborg menar att konsumtionsmönstren förändrades med en sådan hastighet i början av 1800-talet att det bör benämnas som en konsumtionsrevolution.³⁵

1810-talets mode

Elisabeth Vigée-Lebrun målade 1783 ett porträtt av Marie Antoinette där hon bar en chemiseliknande, det vill säga en sorts underklänning skuren strax under bysten gjord i

---

³² Susanna Hedenborg & Lars Kvarnström, 2006, s.138

³³ Pernilla Rasmussen, 2010, s.42-43

³⁴ Susanna Hedenborg & Lars Kvarnström, 2006, s. 90

³⁵ Susanna Hedenborg & Lars Kvarnström, 2006, s.89,91

bomullstyget muslin.³⁶ Klänningen bröt helt mot det då rådande modet, som utmärktes av voluminösa skraddade klänningar i silke. Porträttet ansågs vara skandalöst, dels för att en drottning visade upp sig i ett så enkelt bomullsplagg men det ansågs även vara omoraliskt eftersom klädseln förknippades med prostituerade. Klänningen kan dock betraktas som ett första uttryck för den stil som kom att kallas för empir (i Sverige även kallad för Karl Johanstil). Även om det var på en drottning som en chemise-inspirerad klänning första gången sågs på så var det den franska revolutionen och efterföljande republik som utgjorde den viktigaste inspirationskällan för modet under tidigt 1800-tal.³⁷ Genom att göra bomull modernt signalerade man om ett enklare, mer naturligt mode som skulle förknippas med den nya republiken och demokrati. Detta var ett radikalt brott mot 1700-talets mode som intimt förknippades med aristokratin och där silke varit det mest fashionabla materialet. Att pudra håret och bära grandiosa peruker, som varit ett annat utmärkande drag för 1700-talet, föll också ur mode. Samtidigt sköljde en våg av nyklassicism in över Europa och konst och arkitektur liksom mode inspirerades av Antiken. Genom att klä sig i tunna, vita klänningar som såg mer draperade än skraddade ut var ambitionen att efterlikna grekiska marmorstatyer. Paris var modemetropolen framför andra men under 1800-talets ett, enkelt, lantligt engelskt mode en stor influens. I mitten av 1810-talet började inslag av starkare nyanser av rött och grönt. Även om siden inte längre var det främsta modematerialet användes det fortfarande, under 1810-talet bars underklänningar av siden som skymtade fram bakom det tunna bomullstyget. Vid högtidstillfällen ansågs jämte den vita bomullsklänningen svarta sidenklänningar vara den mest korrekta klädseln.³⁸

Svensk allmoge hade tidigare klätt sig i framförallt ylle, lin och vadmal men under början av 1800-talet blev bomull även här ett allt vanligare material.³⁹ Medan bondeklassen klädde sig i folkdräkt så klädde sig andra fattiga människor på landsbygden sig i kläder med modernt snitt även om de var betydligt enklare. Helen Persson har genom en tolkning av samtida akvareller även visat på att det rådde ett enklare, mindre uringar mode på tillställningar på landet jämfört med tillställningar i staden⁴⁰.

---

³⁶ Helen Persson, , 2009, s.11

³⁷ Aileen Ribeiro 2003, s.120

³⁸ Pernilla Rasmussen, 2010, s.212

³⁹ Susanna Hedenborg & Lars Kvarnström, 2006, s.91

⁴⁰ Helen Persson 2009, s.71-72

In på 1700-talet hade män av de högre stånden liksom kvinnor, klätt sig i siden, spetsar och rikt utsmyckade dräkter samt pudrat och smyckat håret. Förändrade ideal under slutet av 1700-talet gjorde att mansdräkten förändrades till att bli enklare och mer diskret. Under emiren bar den moderiktiga mannen jacka med hög krage och lång skört. Med tiden blev fracken, med kortare skört, ett populärt plagg. Till det bars midjehöga pantalonger i färger som gult eller blått som på sommaren var gjorda av nankin och på vintern av antingen manchester eller kashmir. Liksom kvinnan hade mannen under 1700-talet haft långt pudrat hår, men från och med 1800-talets början skulle håret vara kortklippt. Under 1810-talet började hatten utformas till att bli högre.⁴¹

Pernilla Rasmussen menar, att klädedräkten genomgick så fundamentala förändringar under 1700-talets sista decennium att det bör betraktas som förändring i själva dräktskicket. Till skillnad från trender, som exempelvis kan innebära att en klänning i en viss färg med en viss dekoration faller ur mode från en säsong till en annan så innebär en förändring av dräktskicket att klädesdräktens grundläggande snitt och utformning förändras, vilket i sin tur speglar sociala, politiska och ekonomiska förändringar av samhället i stort.⁴²

UNDERSÖKNING

En sådan hatt som det står om i *Sofrosyne*

I början av 1816 upptas förstasidan i *Sofrosyne* av en insändare skriven av en herre som är mycket upprörd över tidningens modenyheter. Han skriver att : ”Min hustru var förut en sedesam Matrona, som vid 43 års ålder ej mer tänkte på någon flärd, utan skötte sitt hushåll i ro, och klädde sig sjelf och sina döttrar efter gamla verdens sed”.⁴³ Herrn var till en början överlag kritisk till att börja prenumerera eftersom han ansåg det vara en alldeles för hög utgift men också för att han ansåg det skadligt för kvinnan att vara intresserad av läsning. Efter en del övertalning hade han dock gett med sig på villkoret att de bara får läsa på söndagar och

⁴¹ Ellen Andersen 1986, s. 88 - 95

⁴² Pernilla Rasmussen 2010, s.65

⁴³ *Sofrosyne* nr 3, 1816, s.21

dessutom inte gå på ”Spektaklet” på fyra månader. Ett tag efter att prenumerationen inletts märker han dock att hemmets damer börjat tiggla pengar till nya hattar och kläder, och helst sådana som de hade läst om i *Sofrosyne*.

Men det som är det allrivarsta, är att jag beständigt måste ha den förargelsen, att se dem göra om och ändra sina hattar, klädningar och allting, efter de artiga underrättelser Ni meddelar dem i Ert intressanta Blad. När jag betygar mitt missnöje därutöfver, svara de: Söta Pappa, det kostar ju ingenting, det är bara det gamla vi ändra. – Ja, men det göra er fåfänga, och det gör att J försätten en tid, som kunde användas nyttigare...⁴⁴

Herrn ondgör sig även över hur alla pratar om det nya Bladet och hur kvinnorna till varje pris måste läsa det, då de inte längre själva tillåts prenumerera läser de istället tidningen hemma hos en vän.

Insändaren skapar gehör, och i följande nummer utgörs av en rad insändare, som på olika sätt kritiserar föregående insändare, men i lika hög grad kritiserar *Sofrosynes* utgivare själv. Signaturen ”Euphrosine de **” ifrågasätter utgivarens intentioner med att överhuvudtaget publicera ”Silenus” insändare utan att själv kommentera eller ifrågasätta den. ”Flärd och fåfänga och öfverdrifven luxe och alla möjliga beskyllningar låter Ni uppenbart göra Fruntimmerna. Är det på detta sättet in tänka vinna deras bifall?⁴⁵” frågar hon sig. ”Aspasie” är inne på samma spår i sin insändare där hon skriver:

Hvad kommer det åt Er, min bästa Herre, som trycker en så gruflig satir emot Er sjelf? Jag trodde Ni var tokig, när jag först läste den. Men jag förstår nog Er afsigt. Det besvärar Er förmodligen att längre skriva om moderna, Er lärda hjerna tycker vara sig för förnäm att befatta sig med sådana småsaker, och därför vill Ni på behändigt vis komma ifrån alltsammans. (.../.) Akta Er emdelertid att stöta Er med Fruntimmerna, ty det är af dem som hela Er framgång beror.⁴⁶

”Aspasie” avslutar sin insändare med att hon läser tidningen endast på grund just av modenyheterna. Även signaturen ”Prudentia” tillhör de som ifrågasätter utgivarens avsikter, men hon gör det utifrån en annan infallsvinkel då hon i grunden har en kritisk inställning till mode och anser att *Sofrosyne* i och med sina modenyheter undervärderar kvinnan, och att de med undantag vi vissa ”fjollor” knappast kan intressera någon:

...att då ni ville egna ett särskilt Blad åt Fruntimmernas bildning, som Ni förklarade Er afsigt vara, så passade det ej deruti upptaga sådant, som hvarje qvinna af vett och smak nödvändigt måste förakta. Sådant måste ju sätta Ert Blad i misskredit, ty det är det samma som Ni ville säga: när man skrifer för Fruntimmer, så får man lof att skriva om hattar och klädningar och schalar, ty eljest roar det dem icke, och de bryr sig ej om att läsa om något annat; eller till och med: de äro ej värda att man skrifer för dem om någonting annat. Nå, kan man säga

⁴⁴ *Sofrosyne* nr 3, 1816, s.23

⁴⁵ *Sofrosyne* nr 4 1816, s.25

⁴⁶ *Sofrosyne* nr 4 1816, s.26

Frumtimerna något mer förolämpande än detta? (/...) Ni hanterar dem som dockor, eller som barn, hvilka man måste locka med namn för att läsa?⁴⁷

Hon ber även att hennes brev inte ska tryckas eftersom det inte passar sig för en kvinna att bli tryckt och avslutar med en förhoppning om att tidningen i fortsättningen ska ta in artiklar av allvarigare och filosofiskare slag som ska gå att läsa ”utan att rodna” .⁴⁸

”Voletica” å andra sidan är positiv till modenyheterna och menar att *Sofrosyne* underlättat inköpen för henne:

Köpmännen säga alltid, att det är på modet, som äro mest angelägne att få sälja, och om de någon gång få tag på ett nytt tyg, eller en ny fason ifrån Paris, så inbilla de oss halfva året, att detta är ännu helt färskt, då det kanske der redan långt förut är aflagdt. Men nu kunna vi slå dem på fingrarne, och veta alltid precist, hvad som brukas i Paris nästan i samma stund.⁴⁹

Den betydelse som ”Voletica” tillskriver *Sofrosynes* modenyheter delas dock inte av alla. ”Euphrosine de ***” ställer sig inte bara kritisk till utgivarens intentioner med publiceringen av ”Silenus” insändare utan hon ifrågasätter även *Sofrosynes* status som modejournal:

För övfrigt angå hela saken alldeles icke mig: jag läser ganska sällan Ert Blad, och allra mint Edra Mode-Nyheter. Som blott kunna intressera den, för hvilken de äro verkliga nyheter, men alldeles icke den som redan läst dem en vecka förut i Franska och Tyska Mode-journaler. Emellertid nekar jag icke, att de kunna vara rätt bra för Bourgeoisien och minder folk, som ej har tillgång till något bättre.⁵⁰

Att förringa tidningens status som modejournal gör även signaturen *Luxeria*, som menar att det inte är *Sofrosyne*, utan hon själv som dikterar modet i Stockholm. *Luxeria* skriver: ”För i själfva verket vet jag icke, hvad Ni vill med Edra Mode-Nyheter, som visserligen, jag medger det, skulle vara ganska nyttiga och nödvändiga, om ingen funnes här som kunde stifta lagar för modet, men som nu åtminstone äro ganska öfverflödiga”. Precis som ”Euphrosine de ***” anser hon att tidningen kan vara passande för den lägre bourgeoisien men knappast för de verkligt modemedvetna. Signaturen *Luxeria* förekommer redan ett år tidigare i tidningen, då hon, precis som här hävdar att det är hon som stiftar modets lagar i Stockholm, upprörs över att *Sofrosyne* skrivit att en viss sorts hattar fallit ur mode även om hon fortfarande bär dem.⁵¹

---

⁴⁷ *Sofrosyne* nr 4 1816, s.27-28

⁴⁸ *Sofrosyne* nr 4 1816, s. 28-29

⁴⁹ *Sofrosyne* nr 4 1816, s.29

⁵⁰ *Sofrosyne* nr 4 1816, s. 25 f.

⁵¹ *Sofrosyne* nr 6 1815, s.30, 48

Enligt Helen Persson bör *Sofrosynes* läsarbrev betraktas med en rejäl nypa salt. Ton och stil ska ha varit misstänkt likt utgivarens och precis som i ovanstående citat ytrar sig kritiken som förtäckt reklam där ”insändarskribenten” berättar om hur mycket pengar man sparat på att följa något av tidningens råd⁵². Samtidigt är många av de åsikter som insändarna uttrycker långt ifrån fördelaktiga för utgivaren vilket tyder på att insändarna är mer än bara dolda reklam. Huruvida insändarna från *Sofrosyne* är fabricerade av utgivaren eller ej är dock i det här sammanhanget mindre viktigt eftersom de oavsett avsändare och avsikt väl illustrerar rådande normer kring mode, konsumtion och, inte minst, konstruktionen av kvinnan i 1810-talets Sverige.

Laqueur menar, att då tvåkönsmodellen utvecklades var Rousseau och dennes teorier om könen som varandras motsatser central i utvecklingen. Rousseau var den av upplysningsfilosoferna som har lagt störst tyngd och arbete på att beskriva skillnaden mellan könen i både fysiskt och moraliskt hänseende. Könens totala skillnader gör att kvinnan blir det svaga könet medan mannen blir den starka, kvinnan ska framkalla men inte själv hysa begär. I förlängningen leder det till att kvinnor och män också bör förse med helt olika sorters utbildning.⁵³ Historikern Kekke Stadin hänvisar till studier av kvinnans framställning i svenska 1700-talstidningar där hon allt mer omskrivs i termer av ”oskuld”, ”behag” och ”prydna”. Enligt Stadin framställs en bild av kvinnan som en varelse som aldrig behövde bli riktigt vuxen, samtidigt förminskad och upplyft på en piedestal och där mannen framställs som den överordnade beskyddaren.⁵⁴ Det är också den inställningen till kvinnan som ett oförstående barn, som ”Prudentia” kraftfullt vänder sig emot. Att kritisera kvinnorollen som sådan hade dock varit ett alltför stort brott med diskursen och ”Prudentia” måste som i ett led i sin argumentation hävda att hennes insändare överhuvudtaget inte är passande. Könen som ojämförbara motpoler var även en strategi som tidiga kvinnorrättskämpar på 1800-talet skulle anamma, utifrån föreställningen om kvinnan som moralisk överlägsen mannen gick det att hävda kvinnans delaktighet i politiken.

---

⁵² Helen Persson, 2009, s.40

⁵³ Thomas Laqueur 1994, s. 228

⁵⁴ Kekke Stadin *Stånd och genus i stormaktstidens Sverige* Nordic Academic Press, Lund 2004, s.262

”Silenus” motvilja till att kvinnor överhuvudtaget ägnar sig åt läsning bör ses utifrån det rousseauska arvet som låg till grund för de borgerliga idealen där boklig bildning ansågs ha ett skadligt inflytande på kvinnans oskuldsfullhet. Enligt Rousseau låg det i kvinnans natur att vara arbetsam och underkasta sig tvång.⁵⁵ Det är också som sedesam och arbetsam som han beskriver sin hustru, eller åtminstone som hon var innan hon började läsa *Sofrosyne*. Eftersom mannen tillskrivs rollen a den ledande och bestämmande så gör det faktum att kvinnorna går bakom hans rygg och läser i smyg att hans manlighet ifrågasätts.

Insändarna visar även på kampen om att rätten att uttala sig om den goda smaken, där Bourdieus fältbregrepp blir gångbart som förklaring. ”Voleticas” insändare vittnar om blir *Sofrosyne* blir ett instrument för borgerligheten att ta sig uppåt i modehierarkin eftersom de här får tillgång till information om det senaste modet. Genom en tidning som *Sofrosyne* förbättras hennes chanser på fältet eftersom hon nu har ett redskap varigenom hon kan stå emot modekrämarnas påståenden. På så vis positionerar sig tidningen själv som en viktig agent, varigenom tillgång till det senaste modet ges. Detta försök till positionering från *Sofrosynes* sida förstärks ytterligare av ”Silenus” insändare som trots sin kritik förmedlar bilden av att *Sofrosyne* är så pass viktig att kvinnorna är beredda att gå bakom ryggen på mannen för att få läsa den. Om *Sofrosynes* ambition med insändarna är att positionera sig själv som en viktig agent kantstötts bilden i och med ”Luxurias” och ”Euphrosyne de **” nedlåtande uttalanden om att tidningen kanske duger åt småbourgeoisien men knappats för de verkligt modemedvetna. Eftersom de har tillgång till utländska modemagasin kan de snabbare anamma trender och de indikerar därigenom att de besitter andra och högre kapitaltillgångar jämfört med de som bara kan anamma mode genom läsning av *Sofrosyne*.

Den Svenska luxen

I föregående avsnitt upprörs ”Silenus” över de negativa inverknings som *Sofrosyne* haft på hans privatekonomi. Konsumtion ansågs dock inte bara ha en negativ inverkan på det privata planet utan även på samhället i stort. Intimt sammankopplat med mode under den här tiden ligger en debatt om konsumtion av utländska varor i allmänhet, och då i synnerhet lyxartiklar, och att som ”Euphrosine de **” uttrycka indignation över att *Sofrosynes* läsarinna anklagas för ”öfverdriven luxe” är därför inte konstigt. Att klä sig efter ståndstillhörighet var ett

---

⁵⁵ Lise Busk Jensen ”Glansen från Madonnan. Nordisk kvinnoromantik i europeisk belysning” i Elisabeth Möller Jensen (red) *Nordisk kvinnolitteratur. Band II. Fadershuset* Förlags AB Wiken, Höganäs 1993 s.50

omdiskuterat ämne under slutet av 1700-talet och början av 1800-talet, och 1816 debatteras ämnet i både *Allmänna Journalen* och *Sofrosyne*. En insändare *Allmänna Journalen* diskuterar utländska varors negativa inverkan i Sverige, där konsekvenserna dessutom anses vara större än andra stater. Han skriver bland annat att:

Allt hwad man kan säga till Lyxens försvar består deri; att den sysselsätter en mängd menniskor, att den befördrar konsterna, och ändteligen att det icke är den rikes fel, om den mindre wälmående, öfwer sina tillgångar, söker att likna honom. (/.../) genomresen resen våra landskaper, Ni skall se mängden af allmogens hustrur, döttrar och pigor klädda i utländska articklar, då de likwäl för mindre än 20 år sedan sjelfwa tillwerkade hwad de behöfde till sin klädsel. Undersökom våra Damers och Unga herrers Garderober – huru mycket är inhemskt! (/.../) De förnämsta, medel-klassen och det ringare folket äro i sjelfwa det fria England så åtskillde, att lefnadssätt, ton och societet aldrig är densamma. I Sverige äro stånden så förblandade, att ingen egentlig medel-klass gifwes, och om lycka eller annat sätter en person ur lägsta klassen, äfwen genom bildning, i stånd att lefwa som de stora, beror det enbart af honom sjelf att (åtminstone wid flera tillfällen) med dem umgås. (/.../) Moderna hos oss sträda sig i en oavbruten kedja ifrån hofwet till Mamsellen som har *förfwar* under namn af piga, och ifrån hufwudstaden till alla orter i riket. Att denna täflan i bemödandet att synas, likasom det dermed följande jemlikhetsbegrepp tilltagit under de sednare åren, derom lärer wäl icke mer wara någon fråga, men orsaken lärer wara swår att upptäcka, då man icke will ingå i obehagliga undersökningar, som äfwen kunde komma att hasa sig wid våra så kallade liberala begrepp.⁵⁶

De åsikter som uttrycks i insändaren ligger väl i linje med myndigheternas inställning till utländska lyxartiklar och den konservativa, protektionistiska politik som Sverige vid den här tiden förde men kan också betraktas som en reaktion på att handelsrestriktionerna höll på att lösas upp. Även om konsumtionen inte var lika strikt reglerad genom överflödsförordningar som den tidigare varit tycks insändarskribenten föredra tiden då överflödsförordningar på ett tydligare sätt reglerade ståndens klädesbruk. Det är heller inte ekonomin som insändarskribenten i första hand oroar sig för, utan hur den ökade spridningen av utländska varor bidrar till att skillnaden mellan stånden löses upp. Att uttrycka indignation över ståndens ”beblandning” var tidstypiskt för egentligen hela 1800-talet.

Sättet som insändaren skildrar modets spridning; från stad till landsbygd och från mamsell till piga stämmer delvis överens med den bild som Pernilla Rasmussen ger av att en del av pigor och drängars löner kunde betalas ut i herrskapets avlagda kläder. Så länge pigan eller drängen var anställd hade de rätt att bära dessa kläder, om än på ett mindre fashionabelt sätt än deras arbetsgivare. Rasmussen menar dessutom att det ibland blev ett sätt för de övre samhällsskikten att motivera lyxkonsumtion på eftersom kläderna användes under så lång tid och av så många.⁵⁷

---

⁵⁶ *Allmänna Journalen* nr 179, den 5 augusti 1816

⁵⁷ Pernilla Rasmussen 2010, s. 50

I det förindustriella samhället var klädesdräkten ett viktigt instrument för att hålla stånden särskiljda men med hjälp av klädesdräkten signalerade man vem man var och på så vis visste man både hur man skulle bemöta andra samt hur man själv kunde förvänta sig bli bemött. Under 1700-talet var det också historier om personer som ”klädde ut sig” till ett annat stånd och därför inte blev igenkända populära. Samtidigt var 1700-talets dräktregleringar motsägelsefulla eftersom de å ena sidan ställde sig kritiska till konsumtion av lyxvaror och å andra sidan uppmanade till handel med inhemska varor. De stränga förordningar som varit gällande i Sverige under 1700-talet hade förmodligen inte efterlevts i alltför hög utsträckning, vilket bland annat den omfattande smugglingen av lyxvaror visar på. Empiremodets genomslag i Sverige på 1790 ledde dock till social oro eftersom många av den ståndsmässiga dräktens kännetecken, såsom den snörade midjan, föll ur mode. Empiremodets enkelhet både i form och i material gjorde att modedräkten nu fick fler informella drag än tidigare⁵⁸. Då modedräkten bars av fler och fler var det längre ingen självklarhet att med blotta ögat kunna urskilja en persons ståndstillhörighet.

Även i *Sofrosyne* har debatten som den ”svenska lyxen” väckt gehör och insändaren från *Allmänna Journalen* diskuterar även här. Den irritation som insändaren i *Allmänna Journalen* uttrycker över ”ståndens beblandning” indikerar att den gamla ordningen håller på att lösas upp, vilket är ett intryck som ytterligare förstärks av debattartikeln i *Sofrosyne*:

Nöjom oss att förminska Luxens skadlighet för våra inhemska näringar, och det endast genom successift verkaden medel, såsom redan till en del skett förmedelst den nya Tulltaxan på utländska varor, och vaktom oss framför allt genom otidiga överflöds-förordningar och den dermed förenade förhatliga inquisition gifva en ny starkare fart åt begäret efter främmande varor⁵⁹

Även om båda är eniga om faran med att vanligt folk i högre utsträckning bär utländska varor ställer sig debattartikeln tydligare mer kritisk till den gamla ordningen när han liknar 1700-talet överflödsförordningar vid en ”förhatlig inquisition”. Att allmogen på landsbygden går klädd i utländska tyger hoppas *Sofrosyne* är överdrivet men menar att det egentligen inte är något större problem eftersom ”detta missbruk är för öfrigt lättare afhjelpat än något annat; det skall upphöra tillika med Gårdfarihandeln”. Att stånden i Sverige är mer beblandade än i England tror man inte heller på :

jag tror, att i hvar Land som helst den rike, af hvad stånd han må vara, så snart han kan lefva stort, lefver också med de Stora, och ingenstädes gäller detta i högre drag än i England. En rik Borgare derstädes ser vis sin taffel

⁵⁸ Pernilla Rasmussen 2010, s.43, 47

⁵⁹ *Sofrosyne* nr 32, den 10 augusti 1816

de högsta Embetsmän i Staten och även de Kongl. Prinsarne.” (/.../) ”I Paris gifves kan hända trakter, der ett equipage anses som något ovanligt; men om den ringaste af dessa traktors invånare blir hastigt rik, så flyttar han derifrån, och lefver i en annan del af Staden, icke efter sitt stånd, utan efter sin förmögenhet. Sådant är rikedomens förhållande öfverallt, och måste så vara, sedan opinionen gifvit densamma större vikt, än all börd och alla förtjenster.⁶⁰

Citatet speglar hur de borgerliga ideal som blev gällande i högre grad ute i Europa efter franska revolutionen även har börjat göra sig gällande i Sverige. En individs börd och arv var inte längre gällande som en individs främsta resurs utan istället uppmuntras ett borgerligt ideal där den egna förmågan som nyckel till framgång premieras.⁶¹ För de som gör anspråk på socialt engagemang får lyxartiklar en positiv innebörd, vilket uttrycks genom ytterligare ett inlägg i lyxdebatten från *Allmänna Journalen*: ”Luxen i Sverige är kanske mindre verkningen af ett begär till wällevnad, än af ett begär till jemlikhet, ett begär att täfla och väcka uppseende. Den älskar också af de flesta, mindre derföre att den skänker verkliga njutningar, utan derföre att den öppnar tillfälle att umgås med personer af högre stånd” skriver ytterligare en insändare i *Allmänna Journalen* på ämnet ”den svenska lyxen”.⁶² Rousseaus idéer låg inte bara till grund för uppfattningen om könsens beskaffenhet vid den här tiden, utan hans uppfattning om lyx var också normerande för borgerlighetens uppfattning härom. Rousseau förespråkade enkelhet och föraktade lyx som han ansåg bidra till moraliskt fördärv och upplösning av den goda smaken⁶³. Den här insändaren motsätter sig dock föreställningen om att lyx endast var ett sätt som understödde lättja, utan ser istället lyxen som en maktstrategi genom vilken det är möjligt att nå ökad jämlikhet.

För ståndspersoner hade mode under 1700-talet varit en angelägenhet för båda könen, men de borgerliga idealens genomslag gjorde att attityderna jämte mode förändrades och började betraktas som någonting särdeles feminint. Rasmussen hänvisar till den franska historikern Jennifer M. Jones som undersökt förändrade attityder mot mode i 1700-talets Frankrike. Jones kopplar samman de förändrade attityderna med aristokratins fall och uppkomsten av ett borgerligt betraktelsesätt där mode inte längre var någonting som gick från kung till undersåtar utan istället blev en kvinnlig angelägenhet som gick ut på att konsumera och behaga mannen. Detta innebar även att mode inte längre handlade om att uttrycka ståndstillhörighet, utan istället personlighet och god smak. Rasmussen menar även att

---

⁶⁰ *Soforsyne*, nr 32, den 10 augusti 1816

⁶¹

⁶² *Allmänna Journalen*, nr 250 den 27 oktober 1816

⁶³ Yuniya Kawamura 2007, s.24

överflödsförordningarnas sätt att flytta skulden från de lägre klasserna till kvinnan tyder på att samma förskjutning gällde i Sverige.⁶⁴ Även om insändarna i stycket ovan framförallt ser de lägre klassernas konsumtion av lyxvaror som kärnan av problemet så finns det i andra uttalanden från tidningarna som visar på en annan bild. Då *Sofrosynes* utgivare i första numret skriver om sina förhoppningar med tidningens modenyheter avslutar han med: ”derföre synes dock icke böra vara omöjligt, att i de Franska modernas efterhärmande införa någon egen smak och urskillning, och, vill jag tillägga om ej Fruntimmerna förskräckas derför, någon sparsamhet⁶⁵”. I ett nummer av *Konst och Nyhets-Magasinet* som utkom precis före jul medföljer några tygprover och kommentaren:

Vi frukta ej att förebrå af våra Läsarinnor, om vi sluta denna Årgång, utan at lemna en mode-costume från andra länder; fast mera äro vi öfvertygade at vår goda afsigt erkännes, då vi i det stället lemna verkliga prof på hemvävda tyger, dels til mönster åt deras egen flit, dels til bruk för dem som älska det inhemska. De äro i sig sjelfva så vackra och användbara för den allvarsamma husmodern som för flickan, då de icke vilja eller behöfva visa sig i en grannare costume, at vi endast behöfva i korthet säga hvar de finnas och til hvad pris”.⁶⁶

Både *Sofrosyne* och *Konst och Nyhets-Magasin* förmedlar en misstänksamhet gentemot kvinnan, *Sofrosyne* ber läsarinorna att inte ”förskräckas” över sparsamhet och *Konst och Nyhets-Magasin* ”frukta ej att förebrå” sina. Samtidigt visar kommentaren från *Konst och Nyhets-Magasin* att det inhemska modet inte befinner sig på samma nivå som det utländska, tygerna passar för tillfällena som inte fordrar någon finare klädsel. I modets diskurs löper även en ekonomisk diskurs som är nödvändig för att göra mode legitimt men samtidigt inte helt förenlig; kommentaren från *Konst och Nyhets-Magasin* indikerar samtidigt att det inhemska modet inte duger i mer uppklädda sammanhang.

En liten bodflicka kläd i hvit dräkt

I ett nummer av *Sofrosyne* har en fransman skrivit en artikel om engelsmännens klädesvanor *Anmärkning om England. Af en Fransman*. Om insändaren i stycket ovan hävdade att stånden i England var strikt åtskiljda hävdar denne fransman det motsatta, som tvärtemot ovanstående utmålar dem som riktigt beblandade. De engelska männen ska alla ha kortklippt hår och ska klä sig så vårdslöst och utan elegans att det endast går att avgöra deras

⁶⁴ Pernilla Rasmussen, 2010, s.40-41

⁶⁵ *Sofrosyne* nr 2, 1815, s.16

⁶⁶ *Konst och Nyhets-Magasin*, nr 48 1818, s. 47

ståndstillhörighet genom att personligen känna dem. En dam tillhörande de högre stånden utmärks endast av ”brabantska spetsar, sidentyger, och några diamanter, som dock aldrig gå till ett öfverdrivet värde”. Adeln och de rikas glans skall annars endast visas i deras egna hem där en ”förständig luxe” råder.⁶⁷ Då lyx diskuteras i ovanstående styckes insändare är det framförallt en rädsla för att skillnaden mellan stånden minskar i och med lyxvarornas spridning. Att anamma en förständig lyx skulle kunna förklaras utifrån att det uppmuntrades att de högre stånden skulle särskilja sig från de lägre, samtidigt som borgerliga idealet föreskrev enkelhet. Genom att låta en ”förständig luxe” vara rådande impliceras att den balansgången klaras av, och det borgerliga idealet av måttfullhet uppfylls.

Artikelförfattaren förundras även över hur ”en sömmerska, en liten bodflicka hos en Modekrämerska, är här, likasom en Lords eller en Baronets dotter, klädt hvit klänning, och med en halmhatt eller sametshatt på hufvudet, men som är satt utan all smak, och prydd eller snarare endast fästad med ett smalt band”.⁶⁸

Debatten om lyxartiklar i *Allmänna Journalen* och *Sofrosyne* förmedlar en bild av att bruket av utländska varor har gjort att skillnaden mellan stånden håller på att suddas ut. Det här reportaget visar dock på att gränserna snarare förfinades än upplöstes. Genom klädedräktens detaljer uppenbaras ändå klasskillnaderna; även om bodflickan likt en ståndsperson klär sig i vit dräkt så avslöjas hennes ståndstillhörighet ändå genom att hatten endast kläs av ett enkelt, smalt band. Därtill har hon ordnat sin hatt helt utan *smak* och hatten i sig blir på så vis ett av de särskiljande tecken genom vilken hennes habitus förkroppsligas.⁶⁹ Att på 1810-talet skriva reportage i en tidning innebar per automatik att man tillhörde något av de högre stånden. Artikelförfattaren befinner sig alltså i en position där han, genom sina kapitaltillgångar har möjlighet att uttrycka sig om vad som anses vara den ”dåliga smaken”. Att habitus förkroppsligar de strukturer som skiljer klasserna åt uttrycks här tydligt. Då Bourdieu diskuterar skillnaden i kulturellt kapital mellan personer med stora och små kapitaltillgångar så framstår den smak som personer med låg kapitaltillgång besitter som ”vulgär eftersom den på en och samma gång är lättköpt och vanlig”.⁷⁰

⁶⁷ *Sofrosyne* nr 7 1816, s.52

⁶⁸ *Sofrosyne* nr.7 1816, s.52

⁶⁹ Pierre Bourdieu 1993, s.299

⁷⁰ Pierre Bourdieu 1993, s.307

Att kläderna tillskrivs betydelse i försök till sociala avancemang illustrerar även historien ”Samtal mellan Man och Hustru”, publicerad i *Journal för Litteraturen och Theatern*. Historien bör snarast betraktas som en satirisk berättelse om en enkel ämbetsman och hans hustrus misslyckande till socialt avancemang. Historien handlar om hur hustrun inte vill följa med sin make på en bjudning eftersom hon tycker att deras enkla ställning med tillhörande alltför enkla kläder skulle göra bort sig jämte de fina damerna. Mannen är dock ivrig att gå dit eftersom han har förhoppningar om att kunna göra en god affär med en annan av gästerna. För att övertala sin hustru att följa med lovar han henne en ny garderob:

Jag, med min bomullsschawl? – Du skall få en kasimirschawl. – Med denna grova muslins-klänning? – Du skall få en alldeles genomskinlig perfäls-klänning – Och min hatt? – Du skall få en à la cendrillon, eller en sådan som Mamsell Bourgoïn bar, då hon spelte Eugenie.⁷¹

Därtill lovar han henne även ett besök hos frisören och en ny parfym. Hustrun ändrar sig sedan och följer med maken på bjudningen. Iklädd sin nya toalett, som egentligen varit en alltför kostsam utgift för maken, kommer frun till bjudningen med nytt självförtroende där hon stolt visar upp sina nya kläder. Dock drabbas hon av övermod och spelar bort en massa pengar vid spelbordet, och de församlade damerna straffar henne med social utfrysning för att en så enkel hustru spelar så högt och bär så eleganta kläder. Maken förlorar sin gynnare och läxan de ska lära sig lyder på följande sätt: ”...att en embetsman har att vänta sin lycka enbart af sin arbetsamhet, och ej af spel och besök af *sällohaper*, och att en hustru, genom för mycket affesterade prydnader, stundom förströr sina naturliga behag.⁷²

För att ämbetsmannahustrun skall våga visa sig i de fina salongerna så spelar kläderna en avgörande roll. Men trots att hon klär sig efter senaste mode misslyckas de totalt. Makarnas habitus avslöjar dem, det räcker inte att klä sig som de som står över en i samhällshierarkin för att bli en del av dem. Historien vittnar även om den tilltro som sätts i klädseln som en inträdesbiljett till finare salonger. Bourdieu menar, att för att någonting skall kunna förvaltas som symboliskt kapital så krävs mer än varan i sig självt. För att själva varan skall kunna omvandlas till symboliskt kapital krävs ”ett helt register av gester och sätt att tala som tillåter att denna aktivitet framträder som värdefull”.⁷³ Ämbetsmannahustruns sätt att bete sig, och

---

⁷¹ *Journal för Litteraturen och Theatern* nr 271, den 19 november 1810

⁷² *Journal för Litteraturen och Theatern*, nr 271, den 19 november 1810

⁷³ Donald Broady, s. 172-173

inte minst hennes agerande vid spelbordet visar på att hon inte besitter detta register, och därmed bli klädedräkten en värdelös tillgång.

Däremot råder motsatsförhållandet i *Illusionerna* där Sophie von Knorring om hur hennes Tantes inställning till mode samt hur Tante klädde henne under Stockholmsvistelsen:

Att jag blef, icke just dyrbart, men högst elegant och efter sista modet utstofferad, hvad toiletten angick, därför skötte min Tante med outrötlig ifver. Bevara oss väl, att hon skulle fört med sig något, som lefvande eller dödt, som såg vulgair't, provincial't, non comme il faut eller gammalmodigt ut! Ingångsspråket till alla hennes predikningar var *ton, tact, tournure* och *den*, som dessa ägde af prima sort, - kunde gerna få hafva en mängd andra fel och ändå alltid vara säker på att få stå i främsta ledet i salonerna⁷⁴.

Otilia ikläs det senaste modet för att passa in i Stockholms societeten, men samtidigt ”icke just dyrbart”. Det går alltså inte att sätta ett likhetstecken mellan den dyra och den goda smaken, utan den goda smaken konstrueras utifrån fler premisser än så, där Tantes tal om ”ton, tact och tournure” stämmer väl överens med Bourdieus teori om det register av gester och sätt att tala som krävs för att kunna förvalta symboliskt kapital.

I Charlottas Bremer Quidings minnesanteckningar över systrarnas barn och ungdom berättar hon om vad som enligt henne var ett kläddbruk ”så gammaldags, något så eget från medeltiden” bland de bonddöttrar som tillhörde familjens sommaregendom i Årsta. Hon berättar hur de kläddes i en av hennes mors avlagda gamla sidenklänningar som sedan länge förlorat sin tidigare glans och hur det runt livet på bruden fästes alla presenter från fästmannen vilka kunde bestå av exempelvis handskar och näsdukar. Håret flätades, pudrades och smyckades framtill med bland annat slipade stenar och förgyllda löv. Baktill fästes sedan en förgylld brudkrona gjord i silver och på ena sidan av den sattes tre studsfjädrar i vitt, blått och rött. Charlotta konstaterar att: ”hvar bruden vacker, såsom någon gång hände, så såg hon ståtlig ut i denna skrud”. Helhetsintrycket med den gamla sidenklänningen med presenterna fästade kring livet var dock att ”kroppen såg ut som en vandrande klädstång, med hufvudet som om det tillhörde en drottning i fornstora dagar”. Brudtärnorna kläddes i vitt och med ”ofantliga bröstbuketter af konstgjorda blommor, icke just af finaste sort, men med mycket guldglitter”⁷⁵. Vita klänningar med bröstbuketter är ett mode som känns igen från

---

⁷⁴ Sophie von Knorring 2000, s.50

⁷⁵ Charlotta Bremer Quiding, *Llefnadsteckning af utg.* I Fredrika Bremer, *Fredrika Bremer: Själfbiografiska bref, anteckningar och efterlemnade skrifter* D. 1, Örebro 1868, s.49 – sidhänvisningen gäller för samtliga citat i den löpande texten i det här stycket.

modejournalerna, och på så vis verkar brudtärnorna mer moderiktigt klädda än bruden. Genom att markera att det inte röde sig om några fina blommor markerar Charlotta att bonddöttrarna ändå är bonddöttrar, och inte kan förväxlas med högre ståndspersoner. När Charlotta Bremer berättar om bonddöttrarnas bröllopsutstyrelse och beskriver den genom ordval som ”så gammeldags, något så eget från medeltiden” och att ”kroppen såg ut som en levande klädstång” så drar hon samtidigt en gräns för vad som är möjligt och inte möjligt att bära inom modets diskurser. Det parisiska modets prålighet förknippades i Sverige inte bara med adeln, utan pråligheten sammankopplades även med allmogen och de färgglada och rikt dekorerade folkdräkterna. För borgerligheten gällde det att på så vis inte bara särskilja sig från de övre stånden utan även från de lägre.⁷⁶

Moder ursäktar allt

I *Journal för Litteraturen och Theatern* finns under avdelningen anekdoter historien ”Samtal emellan twenne Unga Fruntimmer” som skildrar hur två damer diskuterar modets omoraliska aspekter:

Fruntimmernas klädedrägt nu för tiden är wäl werkligen orimlig, sade den unga, sköna M. till en af sina wänner. Man kläder sig blott när man will bli hemma och sätter sig till toaletten – att kläda af sig, när man will gå ut. Låt en Dame i full *varure* lägga af sin schawl och fina handskar, så behöfwer hon blott draga på ett band och hon står alldeles balklädd.

Det är ju en gammal klagan, swarade hennes wän. Det märker man icke mera; moder utsäktar allt.

Då förskönar det wäl ock allt hwad det uträttar? Jag för min del finner ingenting fulare än alla de behag som man nu för tiden får wisa för hela werlden och som för mannen icke måste hafwa något annat wärde än en manlig (wanlig?) nip, som hörer till fruns parure, såsom hennes kam, hennes halsband o.s.w.⁷⁷

Empiremodet var det mest avslöjande som existerat i Europa. Då det slog igenom på 1790-talet ansåg dess kritiker att det var skandalöst eftersom det påminde alltför mycket om prostituerades klädsel.⁷⁸ Historien ovan är från 1810 och empiredräkten hade vid det här laget varit rådande som mode i närmare tjugo år. Att den ena damen säger att ”det är en gammal klagan” om dess avkläddhet är därmed inte så konstigt, men visar även på att mode och moral var två tätt sammanlänkande komponenter vilket i sin tur pekar på att mode och den anständiga klädseln inte var fullt förenlig. Detta intryck förstärks ytterligare av frasen ”Moder

---

⁷⁶ Pernilla Rasmussen 2010, s.39

⁷⁷ *Journal för Litteraturen och Theatern* den 5 juni 1810, s.516

⁷⁸ Aileen Ribeiro, 2003, s.120

ursäktar allt”. Susan Hiner ser i sin undersökning av franska 1800-talsromaner en växande oro för att distinktionen mellan den anständiga och oanständiga klädseln håller på att suddas ut bland kvinnor.⁷⁹ Ett annat exempel på hur den modemedvetna balanserar på gränsen till det oanständiga är en karikatyr i *Konst och Nyhets-Magasin* som visar hur vårslasket gör att kvinnorna måste lyfte upp sina klänningar för att undvika att smutsa ner dem men på så vis visar benen.⁸⁰

Unga damer i diskussion om mode och dess moraliska konsekvenser är ett ämne som återkommer i *Journal för Litteratur och Theatern* där man i ett nummer publicerar ett brev från en man som inför kommande säsongs baler hoppas på ett bättre beteende bland damerna än dessa två skvallrande:

Fru X. Se, söta du, se bara på den fru Journal des Modes! Hur är hon klädd! Jo, som hon wore bara 20 år gammal, och jag wet bättre än någon, att hon är 37. Armarna nakna ändå upp till axlarna... och sådana axlar se'n! både de, och halfwa ryggen, alltsammans är ju bart! – Min Gud! Är det anständigt.... när man är så mager? – Nej, om jag will wisa något, så skall jag ha något att wisa. Allt det nyaste och owanligaste man kan påfinna, har hon.... och, se bara! Hwitt och rödt och blått öfwerallt... hon är mer målad än en tafla; hon borde sättas på Erpotion. Men liksom inte ändå karlarna wore omkring henne! Jo, hon är odräglig, hon är förhatlig, hon är galen. Hennes man borde stänga in henne att sköta hushållet, i stället för att fara på baler. För öffrig angår det mig icke; jag blandar mig aldrig i andras affärer.⁸¹

Oavsett klädsel faller balens damer en efter en offer för de skvallrande damernas elaka tungor. Både det som anses vara alltför utmanande och det som anses vara modest blir föremål för skvaller. Fruarnas utlåtande om ”fru Journal des Modes” kan ses som uttryck för den avundsjuka hon väcker genom all den uppmärksamhet hon får. Men bakom de elaka orden uttrycks något mer än bara avundsjuka, att vara alltför moderiktig inte heller ansågs som hundraprocentigt passande. Det i sin tur beskriver det borgerliga ideal av att vara enkel, prydlig och, framförallt lagom, som var rådande under 1800-talets första decennier.⁸² Tanken om enkelheten går att härledas till Rousseau, som enligt Yuniya Kawamura var en av de första att föra en teoretisk diskussion runt mode. Han förespråkade enkelheten och menade att mode och lyxkonsumtion var nyckeln till moraliskt fördärv och lastbarhet. Eftersom mode ansågs tillhöra den femminia intressesfären kunde det bara existera i lärda kretsar som ett ämne att fördöma och förlöjliga.⁸³ Mode förknippades dessutom med aristokratin, som till följs av franska revolutionen inte hade samma status som tidigare och betraktades som

---

⁷⁹ Susan Hiner 2010, s.43

⁸⁰ *Konst och Nyhets-Magasin: för Medborgare af alla Klasser*, nr 33 1820

⁸¹ *Journal för Litteraturen och Theatern* nr 173, den 27 juli 1810, s.689

⁸² Pernilla Rasmussen, 2010, s. 61

artificiellt. Det är en bild som överensstämmer med hur Charlotta Bremer minns sällskapslivets beteende efter en Europaresa familjen gjorde 1821:

...men de flesta af våra bekanta sågo litet snedt på oss, mönstrade våra moderna och eleganta toiletter och tyckte oss vara ej så litet märkvärdiga. På sätt och vis hade de häri icke orätt; vi räknade våra talanger och tyckte oss ej vara så litet märkvärdiga. Den tiden var det sällsynt att ett svenskt fruntimmer gjorde en utländsk resa – och vi hade gjort en lång sådan och set mycket af verlden.⁸⁴

Charlottas delvis instämmande i de illmariga blickar systrarna mötte visar på att också hon var den del av samma ideal, och att ställa sig alltför kritisk till detta skulle inte vara möjligt inom diskursens ramar. Genom sådana uttalande går det att skymta en spricka mellan det ideal som modetidningarna representerade och verkligheten i Sverige. På så vis uppdagas det hur mode tillhörde olika, och ibland oförenliga, diskurser under den här tiden. Dels det rikt utsmyckade och exklusiva mode som tidningarnas modesidor representerade och dels den som var gällande i det sociala. Under 16- och 1700-talen var det vanligt att unga adelsmän efter hemkomst från bildningsresor runtom i Europa möttes av samma misstänksamma blickar som Bremer-systrarna då de visade upp nya kosmopolitiska vanor och modekläder. Dels ansågs det kosmopolitiska modet inte motsvara det rådande manlighetsidealet; det ansågs vara alltför vekt och fjolligt. Dels fanns en oro för att patriotism och viljan att tjäna fädernelandet inte var förenligt med en internationell livsstil.⁸⁵ De patriotiska stämningarna hade också blossat upp i Sverige efter förlusten av Finland 1809.

Icke alldeles olika gamla Tanter

Den tidigare nämnda ”Silenus” inledde sin insändare med att hans hustru var en ”sedesam matrona, som vid 43 års ålder ej mer tänkte på någon flärd, utan skötte sitt hushåll i ro, och klädde sig sjelf och sina döttrar efter gamla världens sed”.⁸⁶ Därmed uttrycks en åsikt om att mode och ”flärd” var någonting som hörde ungdomen till och inte var ett lämpligt intresse för en äldre kvinna. I samtalet mellan de två fruarna blir också en av balens damer utsatt för elaka ord just eftersom henne bara armar och rygg inte anses vara passande för hennes ålder. Enligt

⁸³ Yuniya Kawamura *Modeologi: en introduktion till modevetenskap*, Norstedts akademiska förlag, Stockholm, 2007, s.24

⁸⁴ Charlotta Bremer Quidling 1868, s.45

⁸⁵ Pernilla Rasmussen, 2010, s.58

⁸⁶ *Sofrosyne* nr 4, 1816

Ellen Andersen var empiremodet det första klädmode som skapades för ungdomen. Tidigare hade modet varit anpassat efter en äldre generation, och Andersen beskriver empiremodet som en ”katastrof” för äldre kvinnor.⁸⁷ Att klä sig moderiktigt och ha uppnått en äldre ålder blev mer oförenligt.

Även om någonting var på modet ansågs det inte alltid vara lämpligt för kvinnor i alla åldrar. *Journal för Litteraturen och Theatern* rapporterar att ädla stenar i alla slags färger är på mode både som smycken och broderade på klänningarna. På så vis är tanken att uppnå en likhet med ”forna tiders heliga Jungfrur”. Detta mode lämpar sig dock inte för unga flickor, som istället ska vara klädda enkla klädningar av vit taffet som helt saknar broderier, paljetter och så vidare eftersom ”hennes skönaste smycke är enkelhet”. ”Den ena Damen *inser* genom fina naturliga behag, den andra genom *konsten*. Den ena är skön, den andra *tyckes* vara det; begge finna derföre i stora sällskap sina tillbedjare”⁸⁸. Även om modet generellt sätt dikterade ett barärmat och djupt uringat ideal gick det ibland trender som visade på annat. I en moderapport från München skriver *Elegant-Tidning*:

De unga fruntimren synas här i sina sommarklädningar icke alldeles olika gamla Tanter, hvilka så i klädsel, som i plundrande behag närma sig till vintern: hals, bröst, och armar äro till alla delar fredade för nyfikna blickar, isynnerhet de sednare, hvilka omlindas med ofantligt långa snören⁸⁹.

Att klä sig åldersmässigt var en konvention som krävdes att man följde, en annan var att klä sig efter tillfälle. De högre stånden bytte kläder flera gånger per dag, och tidningarna rapporterar både om gällande mode på promenaderna såväl som på baler. Sorg krävde även en viss sorts klädsel. Hade exempelvis en kunglighet avlidit utlystes landssorg och alla som hade råd skulle då klä sig i sorgkläder. *Elegant-Tidning* rapporterar:

Fruntimrens klädedrägt är här hvid den allmänna sorgen svart; Svarta flanelklädningar, svarta silkeshandskar och svart krusflor nyttjas öfverallt. Likväl ser man ibland hvita klädningar; men då måste den svarta gazhalsduken och krusfloret på hatten alltid indicera den sörjande. Det är också obeskrifligt, hvad denna drägt höjer behaget.⁹⁰

---

⁸⁷ Ellen Andersen, 1986, s.53

⁸⁸ *Journal för Litteraturen och Theatern*, nr 138, den 17 juni 1810, s.552

⁸⁹ *Elegant-Tidning*, nr 25 1810

⁹⁰ *Elegant-Tidning*, nr 7, lördagen den 27 juli 1810

Sorgkläder var så viktigt, att man ibland sköt på att göra ett dödsbesked officiellt före sorgkläderna var i ordning. Således blev också kläderna bland det första att tänka på efter att någon avlidit⁹¹. Flanell är ett material som annars inte förekommer i moderapporteringar och tyder på att det inte tillhörde de mer fashionabla material. Genom att klä hatten med sorgflor var det ändå möjligt att följa mode samtidigt som man ändå lydde rådande konvention. *Elegant-Tidnings* hyllning av den enkelt klädda, sörjande kvinnan speglar väl romantikens idealkvinna. Centralt i den romantiska idéströmningen var en dyrkan av naturen, hemvist för det gudomliga, som bara den geniala poeten kunde förstå och uttrycka. Kvinnan dyrkades som en sorts Madonnafigur och eftersom kvinnan ansågs vara närmre gud betraktades hon som en viktig länk mellan mannen och det gudomliga.⁹² Väsentligt för romantikens uttryckssätt är också en pendling mellan kontrasterande motsatser såsom liv och död, högt och lågt, ljus och mörker och så vidare. Sorgdräkten uttrycker i sin enkelhet ett avståndstagande från det artificiella och närmande av naturen, samtidigt som sorgfloret på den moderiktiga vita klänningen just skapar en av de kontrasterande effekter som romantiken idealiserade.⁹³

I *Konst och Nyhets-Magasin* finns år 1819 en modeplansch föreställande en kvinna, stödjandes mot en pelare och med blicken teatralt stirrandes ut i fjärran, iklädd ”Sorgkostym från London”. Klänningen påminner om ”vanliga” modeplanscher då den visar den tidstypiska tunna klänningen med högt skuren midja, puffärm och broderad fäll. Enda skillnaden är att den är svart, och som accessoar bär kvinnan ett svart sorgflor.⁹⁴ Även om förespråkare för romantiken tycktes föredra ett enklare uttryck har Helen Persson påpekat att dess dramatiska uttryck är tydligt influerat av just romantiken.⁹⁵

---

⁹¹ Pernilla Rasmussen, 2010, s.47

⁹² Lise Busk Jensen 1993, s.51

⁹³ Horace Engdahl *Känslans och tankens revoltörer* i Lars Lönnroth & Sven Delblanc *Den svenska litteraturen. Upplysning och romantik 1718.1830*, Bonnier, Uddevalla 1988, s.183

⁹⁴ *Konst och Nyhets-Magasin*, nr 24 1819

⁹⁵ Helen Persson 2009, s.129

Ja sjelfwa döden sammanswurit sig med detta mode

I Sophies von Knorrings roman *Illusionerna* utbrister bokens hjältinna Ottilias Tante första gången hon träffar Ottilia: ”Alltför gentil vext! Men nu börjar man lägga utaf det Grekiska draperings-systemet och återgå till våra gamla, hederliga och välgörande snörlif. En liten corset skulle icke skada Ottilia”.⁹⁶ ”Tantes” inställning till korsetten som välgörande var visserligen tidstypisk men inte en åsikt som delades av alla, bland läkare i synnerhet rådde snarare det motsatta förhållningssättet. I *Journal för Litteraturen och Theatern* vill en anonym insändare varna för korsetternas skadliga inverkan på hälsan:

Den genom tryckning ad de undre refbenen och diaphargmans våldsamma hwälfning förswårade andedrägten, hämmar blodets omlopp, förorsakar swindel, hjertklappning, lungdot m.m. Magens, lefrens och mjeltens häftiga tryckning kan icke medföra mindre farliga nervsjukdomar”. Men att klä sig i snörliven innan man är fullvuxen ska också hämma växten. ”Många unga fruntimmer försöka undgå de skadliga följderna af snörlifwet derigenom att de betjena sig af de så kallade Corsets; men om de äfwen derigenom bedraga sig sjelfwa, kunna de dock icke bedraga ett uppmärksamt öga”.⁹⁷

Att läkare varnade för korsetters inverkan på hälsan var dock inget nytt; redan från 1500-talet finns det varningar utfärdade av läkare såväl som filosofer och pedagoger. Dessa protester ska dock ha haft föga effekt, efter att kvinnor i århundrade burit snörliv ska de enligt Hammar och Rasmussen ha betraktats som en naturlig del av klädseln.⁹⁸

Att läkares invändningar ska spela en liten roll uttrycks även i *Elegant-Tidning* där följande konstateras i en moderapport från München: ”Här och der ser man åter små snörlif af tunt, böjligt jern, hvaremot Läkare alltid gjort betydliga inkast; men hvartill tjenar all motsägelse, då frågan är om en flickas reguliera skönhet? Hennes sats är: *jag vill*, och hennes försvar: *jag måste*”.⁹⁹ Citatet från *Elegant-Tidning* indikerar dock att snörliven kanske sågs som mer än en naturlig del av klädseln och belyser istället frågan huruvida mode bör betraktas som ett uttryck av den fria viljan eller som tvång. Lars Holmberg har i sin tolkning av Foucault lyft fram Foucaults syn på den fria viljan. Foucault vänder sig inte fullständigt mot tanken om den fria vilja, men menar samtidigt att människan framförallt är böjd under diskursernas ordning

⁹⁶ Sophie von Knorring, *Illusionerna*, [Ny utg.], Svenska Vitterhetssamf. (SVS), Stockholm, 2000, s.7

⁹⁷ *Journal för Litteraturen och Theatern*, nr 170, 24 juli 1810

⁹⁸ Britta Hammar & Pernilla Rasmussen 2008, s.122

⁹⁹ *Elegant-Tidning*, nr 25 1810

med dess begränsade val- och handlingsmöjligheter. Sättet att såväl tänka kring som handlade på inom ett område är bestämt av diskursen, och det är därför som kvinnor, som Hammar och Rasmussen hävdar, betraktade snörliven som en naturlig del av klädseln. Därför blir också hennes sats ”ja vill”. Ju mer kunskap en person har inom ett område desto mer benägen blir denne att följa rådande normer eftersom lydnad, till skillnad från motstånd, belönas”. Ett brott från diskursen skulle genast straffa sig alltför hårt av dem som är bättre insatta, och därför blir också hennes försvar ”jag måste”.¹⁰⁰

Även om insändaren uttrycker oro för korsetterna ur ett rent hälsoperspektiv indikerar han, genom att likna korsettbärarna vid mumier, att hans motstånd jämte dessa inte bara är av hälsoskäl, utan även för att han upplever dem som fula. Enligt Rasmussen och Hammar hade läkarnas argument mot det hälsoskadliga föga inverkan på modet.¹⁰¹ Att fylla ut argumenteringen med att korsetten inte bara är hälsoskadlig, utan även ful, skulle kunna tolkas som en strategi för att vinna gehör för åsikterna. Detta är inte heller enda gången som läkarnas varningar i samband av mode tas upp. I *Sofrosyne* 1815 rapporteras det om att en ögonläkare i Paris varnat för nedfällda huvor och att dessa då slutat användas.¹⁰²

Ett annat mode som väcker kritik är modet med ”nakna armar”. I *Journal för Litteraturen och Theatern* har ett stycke från den franska modetidningen *Journal des Dames & des Modes* översatts där läkare varnar för att modet att bära bara armar kan medföra lunginflammation och att ”sjelfwa döden sammanswurit sig med detta mode” men att ingenting tycks kunna rubba dess existens, för oberoende trender har modet varit gällande under en längre tid.¹⁰³ Att argumentera för ett mer hälsosamt mode blir också ett sätt att debattera mot ett omoraliskt mode. Det är också tidstypiskt att just läkarkåren varnar för modets skadeverkningar. I och med upplysningen började politiska, sociala och religiösa övertygelser alltmer ifrågasättas. I takt med att borgerskapet och nya liberala värderingar vann större samhälleligt inflytande började kyrkan upphöra som främsta moraliska instans för att istället ersättas av läkarkåren.

---

¹⁰⁰ Lars Holmberg, 2008, s.220-222

¹⁰¹ Pernilla Rasmussen & Britta Hammar 2008, s. 123

¹⁰² *Sofrosyne* nr 14 1815, s.111

¹⁰³ *Journal för Litteraturen och Theatern*, den 5 juli 1811, s.611-612

Om mode tidigare ifrågasatts utifrån en religiös agenda började den nu ersättas av ett mer sekulariserat synsätt där argumenten baserades på frågor rörande hälsa och hygien.¹⁰⁴

Det moraliska modet anspelar dock inte enbart på att själva klädseln är alltför oanständig, utan det handlar även om en argumentation för ett mer patriotiskt mode. Även då mode diskuteras som hälsofara gör sig argumentationen mot utländska varor sig påmind, vilket visar sig i en insändare från *Journal för Litteraturen och Theatern* vars huvudsyfte är att argumentera för ofrälse ståndspersoners rätt att bära en viss sorts uniformsjacka som ska vara bättre lämpad för det svenska klimatet och dessutom är ”både billig och rättwis”. Överlag är insändaren dock kritisk till bruket av utländska varor, som han inte bar anser har en skadlig inverkan på hälsan utan även på nationen:

När skola Swenska fruntimmer, som eljest i behag och wett öfveträffa de flesta andra länders, erinra sig att helsa och friskt utseende *öfar* tjusningen och waraktigheten af de behag, som dessutom under den alltför lätta klädnaden genom en ohöjldare framhållning mera torde förlora än winna i deras wekan?¹⁰⁵

Han avslutar med att konstatera att ju närmare sig likhet i medborgerligare rättigheter, desto lyckligare blir medborgarna själva. Att varna för dess hälsorisker blir till ytterligare en aspekt av farorna med utländska varor. Precis som läkarens argumentation mot korsetter använder den här insändarskribenten dessutom skönheten som ett argument, artiklarna är inte enbart skadliga utan de försämrar även de ”kvinnliga behagen”.

Man fråga sig icke längre hwad som brukas, utan hwad som icke ännu är brukt

En ung person som ur sin Farfars garderob framletade en *spanskgrön* klänning med guldknappar, af sin Ridknekt lånte ett par *finnpantalonger* och af sin Trädgårdsmästare en rund flotig hatt, kunde om morgonen med säkerhet wisa sig såsom klädd på modet. Dock gifwas några nuancer, hwarpå de werklige mode hjeltarne kunna igenkännas, och detta äro rockfickans snitt, *skörtelns* längd, knapparnas antal och sättning; men hwarpå man i synnerhet igenkänner en ung person af den utmärkt goda tonen är ur berlockerne. Antalet af figiller, deras form, deras matiere, konsten att gruppera eller ordna dem, är det stora underverket hwilket enbart två eller tre nipperhandlare i hufwudstaden kunna göra.¹⁰⁶

¹⁰⁴ Aileen Ribeiro, 2003, s.120

¹⁰⁵ *Journal för Litteraturen och Theatern* nr 14, den 18 januari 1810, s.54

¹⁰⁶ *Journal för Litteraturen och Theatern* nr 158, den 10 juni 1810, s.

För att vara verkligt modemedveten krävs det mer än vad bara första intrycket ger sken av. Den verkligt modemedvetna besitter särskilda kunskaper som är få förunnat att kunna ta del av. Citatet belyser på vilket sätt mode kan vara en tillgång som symboliskt kapital, men framförallt på hur gränsen för den ”goda” smaken har förfinats. Även om fler och fler under den här tiden rent ekonomiskt hade möjlighet att följa modet så är luxuösa varor inte tillräckligt för att utmärka sig, utan det kräver även exempelvis kunskaper om de rätta modekrämarna som vet exakt hur rockfickans snitt ska se ut. Det ”riktiga” modet fortsätter på så vis att tillhöra en liten exklusiv krets. Citatet indikerar även att det skulle kunna vara lätt att missta sig, vilket innebär att det inte bara var ett fåtal som visste vilka som var de rätta modekrämarna, utan överhuvudtaget hade kunskap om det ”verkliga” modet. Hade journalisten varit intresserad av att förändra detta hade adressen kunnat skrivas ut, men genom att inte göra det förstärks dels intrycket av exklusivitet och dels att journalisten själv, och i förlängningen även själva tidningen, tillhör denna lilla, exklusiva skara.

Ett annat sätt som denna exklusivitet bevaras är genom modets ständiga växlingar. Källmaterialet målar upp en bild av ett mode i ständig förändring. För varje moderapport har modet förändrats, vilket även gäller *Sofrosyne* som är det material med mest regelbundna moderapporteringar. Men att mode ständigt förändras uttrycks även explicit, *Journal för Litteraturen och Theatern* skriver ”Man fråga sig icke längre hwad som brukas, utan hwad som icke ännu är brukt”.¹⁰⁷ Ungefär ett år senare informerar samma tidning om att det den trendkänsliga damen i Paris ”aflägger det genast, så fort hon märker att den blir allmän, och således egentligen blir mode”. Därför ska också modekrämarna ha börjat inta olika strategier då de försöker sälja tyger. Till en äldre dam påpekar de tygets hållbarhet, medan man till en ung, modemedveten kvinna lockar med att ”detta tyg är det första man kommer att lägga sig till. Få kunna förskaffa sig det; det har rodens glans, men är lika föränderligt som den, - det är ett mode för dagen”.¹⁰⁸ Bourdieu menar att av symboliska tillgångar är mode det som har allra kortast cykler eftersom ”modevarornas materiella och symboliska värde huvudsakligen bygger på den *temporära distinktionen* mellan ”det moderna” och det ”omoderna”. Att vara på modet innebär att anamma det senaste modet eftersom modet bibehåller sin exklusivitet genom sina ständiga skiftningar.¹⁰⁹

---

¹⁰⁷ *Journal för Litteraturen och Theatern* nr 62, den 15 Mars 1810

¹⁰⁸ *Journal för Litteraturen och Theatern* nr 37, den 13 Februari 1811

¹⁰⁹ Pierre Bourdieu 1993, s.107

Ett reportage i *Elegant-Tidning* handlar om en borgarfamiljs söndagsnöjen i Paris. Familjen kommer ifrån förstaden och familjens döttrar beskrivs vara klädda i klänningar som för ett halvt år tidigare var på modet. Artikelförfattaren kommenterar dock att även om dräkterna inte är enligt senaste modet så följer en ”trupp unga Herrar följer dem på något afstånd, och ler öfver deras tåpighet, beundrar deras friska färg, hvilken, liksom deras kläder, förråder mer anständighet och soliditet, än mode”.¹¹⁰ En liknande beskrivning av borgare, som liksom familjen i Paris kommer ifrån förstäderna finns i ett reportage i *Allmänna Journalen* om den stora årliga marknaden i Kristiania, där de beskrivs vara klädda i mode som ”man för tre eller fyra år sedan såg dem i Paris”. Gemensamt för dessa båda exempel är, att de borgare som beskrivs kommer från förstäderna och därmed blottas en åtskillnad mellan land och stad. Förutom rätt kapital krävs det även rätt geografisk placering, det är utifrån storstäderna som modet dikteras och det är där som de verkligt modemedvetna vistas. Människor från förstäderna beskrivs istället som efter. Berit Eldvik citerar Georg Simmel som om mode har sagt att ”för att ett mode skall bildas krävs två sociala tendenser, å ena sidan behovet att sluta sig samman, å andra driften att skilja ut sig”.¹¹¹

Moderna följa tidens anda: - wi hafwa här de nättaste moder i werlden; låga hattar, som likna wissa små korgar hwaruti bönderna formera sitt bröd; långa lif, som gifwa magerheten ny retelse, äro i ordningen för dagen både hos herrar och Fruntimmer. Deremot göra Pariserinnornaas höga hattar ansenligt afbrott; man är ganska nyfiekne att se, hwilken form skall hwinna segern.¹¹²

Häri den modemedvetnes insats; för att visa sig verkligt modemedveten krävs förmågan att finna de plagg som ännu inte är allmänt brukade, samtidigt som dessa plagg måste vara så pass vedertagna att de accepteras av gruppen. En person med höga kapitaltillgångar har således betydligt högre chanser att lyckas med det här företaget, och det är också den sortens insatser som krävs för att bibehålla en hög position inom fältet, och vilka hattar som framöver kommer att bli gällande i Paris, som diskuteras i citatet ovan, beror därom.

Fransyskan som motbild

Enligt Pernilla Rasmussen började Frankrike, på grund av aristokratins fall, under 1810-talet att förlora status som ledande modenation, då även Tyskland och England började göra sig

---

¹¹⁰ *Elegant-Tidning* nr 49, lördagen den 22 December 1810

¹¹¹ Berit Eldvik, *Modemakt: 300 år av kläder*. Stockholm: Nordiska museets förlag, 2010, boken saknar sidnumrering

¹¹² *Allmänna Journalen*, den 21 augusti 1814

gällande som modenationer. Hon hänvisar till *Konst och Nyhetsmagasin* som i slutet av 1810-talet rapporterar om det senaste modet i Wien.¹¹³ Frankrike var den ledande modenation och det är ifrån Paris som de flesta moderapporter sker i samtliga av de tidningar jag har undersökt. Jag har tidigare tagit upp hur *Sofrosyne* uttryckte en förhoppning om att svenska damer skulle införa något eget i modet och inte bara ta efter fransyskorna. I sitt första nummer skriver *Sofrosyne* även motivation till varför Frankrike även fortsättningsvis bör betraktas som den ledande modenationen. Enligt *Sofrosyne* ska det i Tyskland nyligen ha gjort ett relativt misslyckat försök till att införa en nationaldräkt av medeltida snitt. Då den patriotiska andan inte ens kan få fäste i Tyskland, som är fiende med Frankrike, så anser *Sofrosyne* att det knappast troligt att det franska modets inflytande ska vara på tillbakagång i Sverige som har en fredlig relation till Frankrike.¹¹⁴

Det tycks råda ett ambivalent förhållande till det franska modet; å ena sidan är det som sagt därifrån som moderapporteringen sker och varifrån de senaste trenderna dikteras och fransyskan blir därmed ett ideal som, om man ska följa modet, är den man ska rätta sig efter. Å andra sidan framställs franska, modemedvetna kvinnan i en smått ironisk och nedlåtande ton där mode framställs som någonting ganska så ytligt. Det här citatet från *Elegant-Tidning* väl belyser en inställning som även är representativ för övrigt källmaterial:

Mången kunde kanske blifva förförd att tro, att det Parisiska fruntimmer välja denna färg af någon religiös orsak, liksom den skulle vara en afbild af deras egna tankar, men troligen *tänka* de knappt, och, om de göra det, tänka de lika litet på himmeln, som på afgrunden.¹¹⁵

Om *Elegant-Tidning* hyllade den enkelt sorgklädda tidningen så var den ytliga parisiskan dess motbild. Den svenska romantiska idéströmningen som *Elegant-Tidning* tillhörde tog avstamp i den tyska romantiska traditionen, vilket också förklarar varför moderapporteringar från olika tyska städer är vanligare där än i någon av de andra tidningarna. De tyska romantikerna var ytterst fientliga till det franska vilket avspeglar här avspeglar sig och ytterligare förstärker bilden av fransyskan som motbilden till den ”goda” kvinnligheten.¹¹⁶

---

¹¹³ Pernilla Rasmussen 2010, s.58

¹¹⁴ *Sofrosyne* nr 2 1815, s.16

¹¹⁵ *Elegant-Tidning*, nr 11, den 11 augusti 1810

¹¹⁶ Ebba Witt-Brattström *För Corinnes fötter. Den romantiska kvinnan i Sverige* i Elisabeth Möller Jensen (red) *Nordisk kvinnolitteratur. Band II. Fadershuset Förlags AB Wiken, Höganäs 1993, s.58*

Även om det ansågs farligt för kvinnan att tänka för mycket så skulle hon samtidigt vara dygdig; men parisiskan *tänker* knappt. Att tänka för mycket och besitta en alltför stor litterär bildning är dock ytterligare en egenskap som fransyskan tillskrivs ha: ”Men fruktom ej, att den öfverdrift, som råder hos Fransyskorna; och äfven hos Tyska Fruntimren till en del, kan taga öfverhand hos våra; man har i det afseendet snarare för litet än för mycket att befara”.¹¹⁷ Dessa två citat från dels *Elegant-Tidning* och dels från *Sofrosyne* belyser att fransyskan tillskrivs alla egenskaper som inte är önskvärda hos de svenska, hon är både för beläst och för ytlig på en och samma gång. För att bilden av den normala ska framträda krävs det att bilden av avvikaren konstrueras på samma gång, vilket här får skepnad i form av ”fransyskan” eller i vissa sammanhang mer specifikt, ”parisiskan”.

Om hur mode skrevs

Eljest hafva Toque-hattarne vanligenplymer, men deremot Capote-hattarna, eller de som äro med skärm, blommor. Att garnera i kanten med Tyll, som i lång tid varit så allmänt är nu nästan aflagdt; men blonder nyttjas ännu dertill. För öfvrigt börjar man,utom de svarta hattarne, äfven kulörta af vanligt Sammet, i synnerhet mörkgrönt och mörkblått.¹¹⁸

Ovanstående exempel är hämtat från *Sofrosyne* men ger läsaren en god inblick i sättet mode rapporterades på i svenska tidningar under 1810-talet. Exemplet ovan beskriver rådande hattmode i februari 1816, och att in i minsta detalj beskriva framförallt hattmodet men även andra accessoarer är också typiskt för alla de tidningar jag har gått igenom. Vanligtvis har det uppstått nya trender i hattmodet från nummer till nummer, där hattarna tycks kunna förändras genom olika sorters band och dekorationer. Fokus ligger inte alls på samma sätt på klänningar, men när de beskrivs är det oftast vilka färger som just då är gällande, och klädedräkten tycks sällan genomgå några mer genomgripande förändringar. Det är först i 1819 års *Konst och Nyhets-Magasin* som mer genomgripande förändringar av dräkten beskrivs då midjan återigen börjar markeras på sin naturliga plats, vilket kommenteras med ”De långa lifven äro redan allmänna och förebåda en revolution i modets verd”.¹¹⁹

¹¹⁷ *Sofrosyne* nr 1 1815, s.2

¹¹⁸ *Sofrosyne* nr 5 1816, s.40

¹¹⁹ *Konst och Nyhets-Magasin: för Medborgare af alla Klasser*, nr 8 1819, s.8

Susan Hiner menar att accessoarerna både blev ett verktyg för de redan ”invigda” att behålla sin status samtidigt som det var ett sätt för aspirerande att försöka vinna inflytande. I jämförelse med en hel dräkt var kännedom om den senaste hattdekorationen ett betydligt billigare sätt att visa sig förmögen till att hänga med i modets svängar. Dyrbara accessoarer utstrålade på ett signalerade på ett tydligare sätt än själva klädseln pengar och lyx. Enligt Hiner medförde industrialiseringen att kvinnornas klädsel, och då särskilt deras accessoarer, blev ett viktigt sätt att visa på ekonomiskt och socialt avancemang. Accessoarer, såsom en moderiktig hatt fick en viktig funktion som symboliskt värde i en annan socialt orolig tid.¹²⁰

Samtidigt är det inte en hel sanning att sättet att skriva om mode är identiskt från tidning från tidning. Tidningarna är för det första i sig självt olika, och på sätt och vis även anspråk och attityder. Då *Sofrosyne* börjar ges ut i januari 1815 inleds första numret med ett anförande från utgivaren där han argumenterar för varför en tidning likt *Sofrosyne*, som riktar sig till kvinnor, överhuvudtaget är nödvändig. Utgivaren hävdar att tidningen är den första i Sverige att rikta sig till kvinnor och att det inte heller i övriga Europa, med undantag från modejournalerna, knappt existerat någon sådan där heller. Förhoppningen är, att tidningen ska bidra till ”de Svenska Fruntimmrens förädling”. Utgivaren menar, att romaner, som tidigare har varit populär läsning för kvinnor upphört vara det och att de därför inte läser någonting, ett tomrum som han hoppas att hans tidning ska fylla. Han kan visserligen hålla med om att det inte är nödvändigt att kvinnor läser alltför mycket, men menar samtidigt att för varje man själv besitter någon form av bildning måste erkänna att ”hvilket obeskrifligt behag en finare bildning sprider öfver Fruntimmernas hela väsende och umgänge, och hvad stor tjusningskraft, långt större än skönhetsens, den ger dem”. Att tidning likväl ska innehålla råd om skönhet och mode motiveras med att ”toalettens nöjer som jag tvertom anser böra hvara en af de belöningar deras dygder och förtjena”. Vidare påpekar han att en sådan är nödvändig, eftersom det är kvinnan, i egenskap av moder, som står för mannens första uppfostran, och om det kommer nya perioder av krig är det viktigt att kvinnan har gjutet det mod i mannen som krävs för att han ska kunna försvara fosterlandet.¹²¹ Laqueur refererar till den skotske upplysningsfilosofen John Millar som menade att ju mer civiliserat ett samhälle är desto större är skillnaderna mellan könen eftersom ”kvinnlig finhet och känslighet” är tecken på moralisk,

---

¹²⁰ Susan Hiner 2010, s.14

¹²¹ *Sofrosyne* nr 1, 1815, s.2- sidhänvisningen gäller även alla citat i den löpande texten i det här stycket

och därmed civiliseringens, utveckling. Om kvinnan i barbariska samhällen levt som männen och till och med deltagit i krig så bestämdes hennes ställning i det civiliserade samhället just av att uppvisa denna förmåga till kvinnlig finhet och känslighet samt av hennes skicklighet som moder och barnuppfostrerska.¹²² *Sofrosyne* betyder också enligt utgivaren ”själens fullkomlighet eller moralisk skönhet”.

Eftersom tidningen ändå skriver om mode anspelar titeln på att det krävs mer än bara kläderna i sig för att vara modemedveten. Även om *Journal för Konster, Moder och Seder* aldrig för ett lika uttömmande resonemang om tidningens syfte så definierar de ändå vad de avser med mode i sitt första nummer: ”Moder. Hvarvid man får erinra att det gifves moder icke blott i kläder, möbler, o.s.v., utan äfven i sättet att tala, att tänka och hundrade andra saker.”¹²³ För *Journal för Konster, Moder och Seder* yttrar sig tidens svängningar i mycket mer än bara kläderna, för att visa att man hänger med i sin tid krävs det kännedom om det senaste klädmodet. Moderiktiga kläder blir på så vis bara till en del av ett större framträdande vari den moderiktiga personen uppträder.

Utan att vara ämnad till en Mode-Journal, anser jag dock *Sofrosyne* bora i förbigående lemna underrättelser om sådant. Ty Mode-Nyheter äro ett lika viktigt bihang till ett Blad för Fruntimmer, som Stats-Nyheter för karlar. Och jag har nämnt för mina Läsarinnor, att Toalettens nöje, efter min tanka, icke är stridande mot den qvinliga *Sofrosyne*.¹²⁴

Citatet belyser även förklara *Journal för Litteraturen och Theatern* förhållande till mode. Mode beskrivs här som någonting typiskt kvinnligt, och *Sofrosynes* modenyheter riktar sig till kvinnor. Det i sin tur visar på modets låga status i de här sammanhangen. Samtidigt som det var någonting som man skrev var förhållningssättet smått föraktfullt. De andra tidningarna innehåller mode för både damer och herrar även om tyngdpunkten ligger på det kvinnliga modet. *Journal för Litteraturen och Theatern* och *Elegant-Tidning* har, jämfört med *Sofrosyne* och *Konst och Nyhets-Magasin* en betydligt mer reflekterande, eller snarare dömande, karaktär än vad som återfinns i andra material.

---

¹²² Thomas Laqueur 1994, s.229

¹²³ *Journal för Konster, Moder och Seder* nr 1 1816

¹²⁴ *Sofrosyne* nr 5 1815, s.40

Konst och Nyhetsmagasin är skriven i en helt redogörande stil där omdömen eller någon form av kommentar ytterst sällan förekommer. Till skillnad från *Sofrosyne* och *Journal för Konster, moder och Seder* har *Konst och Nyhets-Magasin* inget anförande i första numret där tidningens nytta förklaras eller om modenyheters skador respektive nyttor, utan första numret inleds med en levnadsteckning över Luther. Däremot inleds både andra och tredje årgången med en kort hälsning från redaktionen. Redaktionen hoppas att under det kommande bättre kunna tillmötesgå läsarnas önskemål och man framhäver även att tidningen jämfört med andra böcker är betydligt billigare. De kolerade teckningar som förekommer i varje nummer skriver man att man ämnar fortsätta med, men förhoppningen är nu att ”göra detta arbete så svenskt som möjligt”.¹²⁵

Bourdieu menar att dagens mer exklusiva modemagasin både i modereportage såväl som reklamannonser går i en rent beskrivande stil till skillnad från modemagasin som riktar sig till en bredare massa, där stilen är mer diskuterande, där så att säga de ”hemligheter” som ligger bakom en modeskapares kollektion beskrivs på ett annat sätt. Samma förhållande kan mycket väl ha varit gällande under 1800-talets början.¹²⁶ Medan *Sofrosyne* förmedlar en bild av att ge tips för hur det går att vara moderiktig för en låg kostnad gör *Konst och Nyhets-Magasin* just ingenting mer än att beskriva själva modet. Intrycket av att *Konst och Nyhets-Magasin* skulle ha riktat sig till en mer exklusiv skara förstärks dessutom av det faktum att det bland prenumeranterna fanns Karl XIV Johan, som prenumererade på varje nummer i fjorton exemplar. Enligt Helen Persson kan detta antingen ha berott på att kungen spred tidningen till hovet eller att han på något sätt hade intresse av att stödja den ekonomiskt.¹²⁷ En sådan prenumerant visar dock på tidningens exklusivitet. Även om tillägget i titeln; *för Medborgare af alla* klasser så är det adeln och bourgeoisien som utgör läsekretsen. *Sofrosyne* å andra sidan innehåller ofta tips på hur man för en billig penning kan hålla sin klädsel moderiktigt uppdaterad. Någon menar att före mitten av 1810-talet diskuterades mode endast sarkastiskt i tidningar. Modenyheterna i *Journal för Litteraturen och Theatern* har betydligt mer dömande karaktär.

---

¹²⁵ *Konst och Nyhets-Magasin: för Medborgare af Alla Klasser* nr 1 1819

¹²⁶ Pierre Bourdieu 1993, s.95

¹²⁷ Helen Persson 2009, s.40

Även om *Journal för Litteraturen och Theatern* och *Elegant-Tidning* var politiska motståndare var tidningarnas sätt att rapportera om mode snarlika. Stilen skiljer sig dock något då *Elegant-Tidning* har en betydligt mer poetisk ton som följer romantikens ideal.

AVSLUTNING

Avslutande diskussion

Innan jag påbörjar den avslutande diskussionen vill jag återigen presentera uppsatsens syfte och frågeställningar för att läsaren på bästa möjliga sätt ska kunna följa med i resonemangen:

Den här undersökningen har syftat till att undersöka hur 1810-talet klädmode förhöll sig till samtida konventioner, makt och kön. Detta har skett utifrån följande frågeställningar:

- På vilket sätt diskuteras mode i de olika källmaterialen? Talas det på samma sätt om mode i de olika materialen? Finns det likheter och skillnader och vad beror de i så fall på?
- Vilken betydelse hade modet under 1810-talet? Vad var möjligt och inte möjligt att bära och varför? Vilka konventioner styrde modet under 1810-talet; vad var möjligt och omöjligt att bära och varför?

Diskussioner runt patriotism, ekonomiskt ansvar, dygd och moral är strategier som åberopas för att utöva makt inom modes diskurs vid den här tiden. Detta hänger ihop med utlåtanden om den goda smaken.

För att förstå modets position under 1810-talet och dess förhållande till makt, kvinnlighet och konventioner krävs det först och främst kunskap om den protektionistiska ekonomiska politik som Sverige förde. Modets diskurs måste alltid förhålla sig till den ekonomiska diskursen, samtidigt som tidningarnas moder rapporter fungerar som ett ideal där de senaste modenyheterna från Paris basuneras ut framkommer det tydligt hur de samtidigt samspelar genom exempelvis uppmaningar om att införa en viss grad av sparsamhet till det gällande modet. Diskussionen om lyx visar också på den betydelse som modet tillskrevs eftersom lyxiga kläder betraktades som ett verktyg för socialt avancemang. Det i sin tur visar på att den gamla ordningen, där överflödsförordningar reglerade olika samhällsgruppers sätt att klä sig på inte var gällande i lika hög grad längre. I Sverige pågick det stora samhällsförändringar under 1810-talet vilket bland annat ledde till att fler än tidigare hade möjlighet att klä sig i moderiktiga kläder, vilket återspeglas i debatten om lyxens skadeverkningar.

Genom att tillämpa Bourdieu som analysverktyg åskådliggörs maktförhållanden där modet kan omvandlas till viktigt symboliskt kapital om en person besitter rätt habitus. Då fler får möjlighet till att klä sig enligt mode blir smaken alltmer betydelsefull; det räcker inte att klä sig moderiktig utan det ska även ske smakfullt för att göra sig gällande som det ”riktiga” modet. Bourdieu menar att den ”höga” och den ”låga” kulturen endast existerar i relation till varandra. Distinktionen mellan den goda och den vulgära smaken ger sig till känna i och med att distinktionen erkänns och genom efterapningar av den goda smaken. Modetidningar spelar då en viktig roll eftersom de är en av de instanser som gör modet legitimt. På så vis blir modejournalerna en av de aktörer som upprätthåller systemet genom att producera föreställningar av modevarorna som behov, samt medel varvid dessa behov går att uppfyllas.

Den bild av den goda smaken som här konstrueras har de borgerliga idealen av måttfullhet, enkelhet och naturlighet som grund. Enligt Bourdieu innebar det att var på modet alltid att anamma det allra senaste modet eftersom modet i sig har en extremt kort livscykel som gångbar kapitaltillgång. Tidningarnas moder rapporter speglar också ett mode i ständig skiftning, där det framförallt i accessoarer tycks gå nya trender¹²⁸. Här uppstår också en skillnad mellan stad och land, där människor från förstäderna i smått nedlåtande ordalag

---

¹²⁸ Pierre Bourdieu 1993, s.107

beskrivs ligga efter modemässigt. Pernilla Rasmussen menar att mode är ett tecken på att man hänger med i sin tid och att mode bör betraktas som ett urbant, centraliserat fenomen¹²⁹. Motbilden blir då det statiska, lantliga klädbruket som skymtas i källmaterialet genom Charlotta Bremers beskrivning av bonddöttrarnas bröllopsutstyrselar. Då Rasmussen diskuterar skillnaden mellan de högre stånden och allmogen gör hon det utifrån etnologen Börje Hanssens begreppspår urban och pagan livsstil vilka enligt Rasmussen fungerar väl som förklaringsmall för hur traditionella och mer moderna förhållningssätt existerade sida vid sida i det förindustriella Sverige. De som kan sägas utöva den pagana livsstilen var framförallt bönder, pigor och drängar, och kännetecknades av ett fasthållande vid mer traditionella värden. Den urbana livsstilen var mer mottaglig för nyheter och förändringar och kännetecknades dessutom av en större geografisk rörlighet. Förändringarna inom jordbruket gjorde att fler som bodde på landsbygden hade möjlighet att anamma en urban livsstils attityder även om de i praktiken inte hade råd att leva så. Bönderna var den kategori som längst och i högst utsträckning höll sig kvar vid en pagan livsstil vilket gjorde att bönderna distanserade sig både från lägre och övre samhällsklasser. Skillnaderna mellan urban och pagan tog sig bland annat uttryck i kläderna där den pagana klädde sig i folkdräkt medan den urbana i större utsträckning anammade någon sorts modedräkt¹³⁰. Även om den urbana livsstilen spred sig till landsbygden görs distinktionen sig påmind även här; att vara moderiktig innebär att hänga med i tiden och de som bor på landsbygden lyckas anamma trender när de redan är avlagda i staden.

Tidningarna återspeglar den polariserade föreställningen av könen som genom framförallt Rousseaus idéer hade fått fäste i slutet av 1700-talet. Kvinnan och mannen betraktades som varandras motsatser där den manliga dominansen starkt betonades. I och med framväxten av tvåkönsmodellen kom också mode att ses som någonting feminint och därmed en angelägenheten förbehållen kvinnan. De borgerliga idealens förespråkande av enkelhet, naturlighet och renhet och var inte alltid förenliga med det mer extravaganta och mer utsmyckade mode som presenterades i tidningarnas moderapporter. Moderapporteringarna var i princip alltid från Paris (med undantag från vissa rapporteringar från andra europeiska huvudstäder) och fransyskan framställs som både ett ideal och en motbild, där hon visserligen är moderiktig men samtidigt fåfång och ytlig. Susan Hiner ringar in den motsägelsefulla

---

¹²⁹ Pernilla Rasmussen 2010, s.57

¹³⁰ Pernilla Rasmussen 2010, s.38-39

konflikten i och med sitt resonemang om att kvinnan i sig självt och genom sina kläder blir en statussymbol vari mannens framgångar speglas. Trots att det för tidningarna inte var möjligt att uppmana till ohämmad konsumtion var det samtidigt viktigt att hon klädde sig på ett sätt så att hon av mannen kunde förvaltas som symboliskt kapital. Att modenyheter återfinns i exempelvis *Journal för Litteraturen och Theatern* som har ett utpräglat manligt anslag kan förklaras utifrån detta resonemang.

Bejakandet av den kvinnliga underordningen som förmedlas genom de tidningar jag har undersökt gör att jag vill vända mig mot Helen Persson beskrivning av kvinnan under empiren som ”djärv och företagsam”. Persson hävdar att kvinna först under senare delar av 1800-talet började betraktas som en symbol för manlig, social framgång.¹³¹ Istället skulle jag vilja hävda att det var någonting som redan var gällande vid den här tiden.

Slutligen skulle jag vilja påpeka att genom att studera de här tidningarnas modesidor skapas en möjlighet att komma närmare rådande mode i det förflutna. Tack vare de detaljerade berättelserna om modets ständiga svängningar är det möjligt att upptäcka de små, nästan osynliga trender i det förflutna som annars kan vara svåra att urskilja för nutidens människor. Hur mode förhåller sig till makt och kön och konventioner är en minst lika relevanta frågor att ställa sig här om 2010-talets mode. Förhoppningsvis kan en studie av hur detta konstruerades i det förflutna ge samtiden nya perspektiv.

---

¹³¹ Helen Persson 2009, s.141

Käll- och litteraturförteckning

Tidningar

Allmänna Journalen 21/8 1814, 5/8 1816, 27/10 1816

Elegant-Tidning Nummer 7, 25 och 49 1810

<http://www.stockholmskällan.se/index.php?sokning=1&action=visaPost&fritext=Elegant-Tidning&start=0&mediaId=11386&post=0>

Journal för Litteraturen och Theatern 18/1 1810, 15/3 1810, 5/6 1810, 10/6 1810, 17/6 1810, 24/7 1810, , 27/7 1810, 13/2 1811, 5/7 1811

Journal för Konster, Moder och Seder Nummer 1 1816

Konst och Nyhets-magasin; för Medborgare af alla Klasser Nummer 48 1818, 1, 8, 29 1819, 33 1820

Sofrosyne Nummer 1, 2, 5, 14 1815 och Nummer 3,4,6,7,32 1816

<http://www.stockholmskällan.se/index.php?sokning=1&action=visaPost&fritext=Sofrosyne&start=0&mediaId=11402&post=0>

Tryckta källor

Bremer, Fredrika, *Fredrika Bremer: självbiografiska anteckningar, bref och efterlemnade skrifter. D. 1*, Örebro, 1868 Läst via: <http://runeberg.org/fbremer/0049.html>

Knorring, Sophie von, *Illusionerna*, [Ny utg.], Svenska vitterhetssamf. (SVS), Stockholm, 2000

Litteratur

Andersen, Ellen, *Moden 1790-1840*, Nationalmuseet, København, 1986

Bourdieu, Pierre, *Kultursociologiska texter*, 4. uppl., B. Östlings bokförl. Symposion, Stockholm, 1993

Broadly, Donald, *Sociologi och epistemologi: om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*, 2., korr. uppl., HLS (Högsk. för lärarutbildning), Stockholm, 1991

Busk Jensen, Lise, *Glansen från Madonnan. Nordisk kvinnoromantik i europeisk belysning* i Elisabeth Möller Jensen (red) *Nordisk kvinnolitteratur. Band II. Fadershuset Förlags AB Wiken, Höganäs* 1993

Engdahl, Horace *Känslans och tankens revoltörer* i Lars Lönnroth & Sven Delblanc *Den svenska litteraturen. Upplysning och romantik 1718.1830*, Bonnier, Uddevalla 1988

Eldvik, Berit (2010). *Modemakt: 300 år av kläder*. Stockholm: Nordiska museets förlag

Hammar, Britta & Rasmussen, Pernilla, *Underkläder: en kulturhistoria*, Signum, Stockholm, 2008

Hedenborg, Susanna & Kvarnström, Lasse (red.), *Det svenska samhället 1720-2000: böndernas och arbetarnas tid*, 2., uppdaterade och utök. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2006

Holmberg, Lars, *Teorier om mode: stil som historiskt och teoretiskt objekt*, Carlsson, Stockholm, 2008

Hiner, Susan., *Accessories to modernity: fashion and the feminine in nineteenth-century France*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, Pa., 2010

Kawamura, Yuniya, *Modeologi: introduktion till modevetenskap*, Norstedts akademiska förlag, Stockholm, 2007

Laqueur, Thomas, *Om könens uppkomst: hur kroppen blev kvinnlig och manlig*, B. Östlings bokförl. Symposion, Stockholm, 1994

Persson, Helen, *Empirens döttrar: kultur och mode under tidigt 1800-tal*, Signum, Stockholm, 2009

Rasmussen, Pernilla, *Skräddaren, sömmerskan och modet: arbetsmetoder och arbetsdelning i tillverkningen av kvinnlig dräkt 1770-1830*, Nordiska museets förlag, Diss. Uppsala : Uppsala universitet, 2010, Stockholm, 2010

Ribeiro, Aileen, *Dress and morality*, Ny uppl., Berg, Oxford, 2003

Stadin, Kekke, *Stånd och genus i stormaktstidens Sverige*, Nordic Academic Press, Lund, 2004

Torbacke, Jarl *Nu grundläggs den moderna utvecklingen (1809-1830)* i Karl Erik Gustavsson mfl (red), *Den svenska pressens historia. , I begynnelsen (tiden före 1830)*, Ekelid, Stockholm 2000

Ulvros, Eva Helen, *Fruar och mamseller: kvinnor inom sydsvensk borgerlighet 1790-1870*, Historiska media, Diss. Lund : Univ., Lund, 1996

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur, Lund, 2000

Witt-Brattström, Ebba *För Corinnes fötter. Den romantiska kvinnan i Sverige* i Elisabeth Möller Jensen (red) *Nordisk kvinnolitteratur. Band II. Fadershuset Förlags AB Wiken*, Höganäs 1993